

UNIVERZA V LJUBLJANI

TEOLOŠKA FAKULTETA

Urška BOLČINA

**PSIHIČNO NASILJE V PARTNERSKEM ODNOSU
V POVEZAVI Z ODNOSI V PRIMARNI DRUŽINI**

MAGISTRSKO DELO

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA
DRUGOSTOPENJSKI MAGISTRSKI ŠTUDIJSKI PROGRAM
ZAKONSKI IN DRUŽINSKI ŠTUDIJI

Urška BOLČINA

**PSIHIČNO NASILJE V PARTNERSKEM ODNOSU V
POVEZAVI Z ODNOSI V PRIMARNI DRUŽINI**

MAGISTRSKO DELO

Mentorica: doc. dr. Barbara Simonič

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Kot prvo se iskreno zahvaljujem svojim staršem, ki so mi skozi ves čas šolanja nesebično stali ob strani, me spodbujali in verjeli vame.

Zahvaljujem se tudi vsem ostalim domačim in prijateljem, ki so mi pomagali po najboljših močeh.

Prav tako se zahvaljujem svoji mentorici doc. dr. Barbari Simonič, da je sprejela moje raziskovanje in mi bila na voljo in v pomoč.

Zahvaljujem pa se tudi vsem udeležencem, ki so si vzeli čas in sodelovali v raziskavi.

SEZNAM KRATIC IN OKRAJŠAV

DSM-V: angl. Diagnostical and Statistical Manual of Mental Disorders, 5. Izdaja

ETI: angl. Early trauma inventory-selfreport

FOS: angl. Family-of-origin-Scale

MMEA: angl. Multidimensional measure of emotional abuse

PTSM: potravmatska stresna motnja (angl. Post-traumatic-stress-disorder)

RDT: Relacijska družinska terapija

SSKJ: Slovar slovenskega knjižnega jezika

ZDA: Združene države Amerike

ZPND: Zakon o preprečevanju nasilja v družini

KAZALO

ZAHVALA.....	II
SEZNAM KRATIC IN OKRAJŠAV	III
KAZALO	IV
KAZALO TABEL.....	VI
KAZALO SLIK	VII
1. NASILJE.....	3
1.1 Definicija nasilja.....	3
1.2 Vrste nasilja	3
1.2.1 Psihično nasilje	3
1.2.2 Fizično nasilje.....	4
1.2.3 Spolno nasilje	4
1.2.4 Ekonomsko nasilje.....	5
1.3 Pravni vidiki nasilja v družini v Sloveniji	5
2. PSIHIČNO NASILJE	7
2.1 Definicija psihičnega nasilja.....	7
2.2 Oblike psihičnega nasilja.....	8
2.3 Cilj psihičnega nasilja.....	9
2.4 Posledice psihičnega nasilja	11
2.5 Pomoč žrtvam psihičnega nasilja	12
3. PSIHIČNO NASILJE V PARTNERSKEM ODNOSU	15
3.1 Znaki psihičnega nasilja v partnerskem odnosu	17
3.2 Oblike psihičnega nasilja med partnerjema.....	18
3.3 Psihično nasilni moški.....	22

3.4 Psihično nasilne ženske	25
3.5 Ločitev ali prekinitev odnosa pri psihičnem nasilju.....	26
4. POMEN PRIMARNE DRUŽINE IN POSAMEZNIKOV RAZVOJ	31
4.1 Vpliv primarne družine.....	33
4.2 Zloraba otrok v družini.....	36
4.2.1 Tipi zlorabljaljivega starševstva.....	38
4.2.2 Neprimeren odnos otrok - mati.....	39
4.2.3 Neprimeren odnos otrok - oče	41
4.3 Čustveni incest.....	42
4.4 Paradigma relacijske družinske terapije in pogled na pomen družinskih odnosov	43
5. PREDSTAVITEV PROBLEMA IN HIPOTEZE.....	45
6. METODA	46
6.1 Udeleženci	46
6.2 Pripomočki	47
6.3 Postopek	50
7. REZULTATI.....	51
SKLEP	62
POVZETEK.....	64
ABSTRACT.....	65
REFERENCE.....	66
PRILOGE.....	i

KAZALO TABEL

Tabela 1: Deskriptivna statistika skupnih dimenzij posameznih vprašalnikov	51
Tabela 2: Deskriptivna statistika poddimenzij vprašalnika o zgodnji travmi (ETI)	52
Tabela 3: Deskriptivna statistika posameznih poddimenzij vprašalnika o izvorni družini (FOS).....	52
Tabela 4: Deskriptivna statistika posameznih poddimenzij vprašalnika o izvajanju psihičnega nasilja v partnerskem odnosu (MMEA).....	53
Tabela 5: Deskriptivna statistika posameznih poddimenzij vprašalnika o partnerskem odnosu (MMEA)	53
Tabela 6: Kolmogorov-Smirnov test normalnosti distribucije spremenljivk izvajanje psihičnega nasilja in izvorna družina	54
Tabela 7: Spearmanova korelacija med izvajanjem psihičnega nasilja v partnerskem odnosu in funkcionalnostjo v izvorni družini	54
Tabela 8: Kolmogorov-Smirnov test normalnosti distribucije spremenljivk izvajanje psihičnega nasilja v partnerskem odnosu in doživljanje zgodnje travme	55
Tabela 9: Spearmanova korelacija med izvajanjem psihičnega nasilja v partnerskem odnosu in doživljanjem zgodnje travme	55
Tabela 10: Prikaz aritmetične sredine, standardnega odklona, najvišje in najnižje vrednosti za dimenziji fizično in psihično nasilje (izvajanje).....	56
Tabela 11: Testiranje razlik med skupinama za dimenzijo fizično nasilje.....	57
Tabela 12: Testiranje razlik med skupinama za dimenzijo psihično nasilje	57

KAZALO SLIK

Slika 1: Izobrazba udeležencev v odstotkih.....	46
Slika 2: Zakonski stan udeležencev v odstotkih	47

UVOD

Takoj, ko slišimo za besedo nasilje, nas večina pomisli na udarce, pretepanje in s tem povezane fizične poškodbe. Le redko kdo pa pomisli na neprestane kritike, poniževanja, sarkazem ali ignoriranje. Za marsikoga je namreč vse od naštetega del vsakdanjika in nekaj čisto normalnega in ljudje se pravzaprav sploh ne zavedajo, da so žrtve nasilja, ali pa nasilje celo vršijo nad drugimi. V teh primerih govorimo o psihičnem nasilju, kateremu pogosto rečemo tudi »tihi ubijalec odnosov« ali »ubijanje z besedami«. Z drugimi besedami, nasilje ni samo to, da nas kdo udari. Pri fizičnem obračunavanju so orožje pesti, pri psihični zlorabi pa so orožje besede. Edina razlika med obema je v izbiri orožja (Forward in Torres 2006, 53).

Čeprav živimo v času, kjer se sicer vedno bolj poudarja in celo oglašuje pomembnost dobrih odnosov, notranjega miru, povezanosti z drugimi, samospoštovanja itd., še vedno ob tem marsikdo pozabi ali se ne zaveda psihičnega nasilja, pri katerem je žrtev ali celo rabelj.

Cilj magistrskega dela je zato podrobneje opisati oziroma predstaviti psihično nasilje, pri čemer se bomo osredotočili na partnerski odnos, saj ravno v tem odnosu v največji meri prihaja do psihičnega nasilja, ki povzroča globoke čustvene rane in ima destruktivne posledice. Vse skupaj bomo osvetlili v luči povezanosti z odnosi v primarni družini, saj bomo poskušali raziskati povezavo med temi odnosi in kasnejšim psihičnim nasiljem nad partnerjem.

Prav primarna družina je namreč tista, ki otroka vzgoji in mu posreduje vzor in vrednote za nadaljnje življenje, zato so tukaj bistveni zgodnji odnosi otroka s starši, saj se prav na podlagi teh zgodnjih odnosov gradijo tudi vsi nadaljnji odnosi. Družina predstavlja z vsemi svojimi odnosi temelj otrokovega razvoja, kjer se otrok izoblikuje kot samostojna oseba in kot del družine. Družina je tista, ki mu omogoča njegov funkcionalni razvoj, da bo kasneje znal vstopati na zdrav način v nove odnose do drugih in do sebe (Perko 2008, 165).

Vsak otrok je namreč samo nemočno bitje in prav zaradi tega, ker je tako nemočen, postane pogosto žrtev zlorab svojih lastnih staršev. Z otrokom tako manipulirajo in mu vsiljujejo, kar težko vsilijo odraslim in kot odrasel bo tak otrok samo zrcalil tisto, kar je prejel v svoji primarni družini (Brajša 1987, 49).

Prvi del magistrskega dela bo torej namenjen predstavitvi psihičnega nasilja, oblikam le-tega, posledicam, na bolj podroben način bo predstavljena vrednost primarne družine in njeni vplivi na posameznika, ki se lahko spremeni tudi v nekoga, ki izvaja psihično nasilje. V prvem delu magistrskega dela se bomo torej bolj posvetili teoriji, kjer bo uporabljena opisna oziroma deskriptivna metoda.

V drugem delu, ki pa je empirične narave in v katerem je bila pri raziskovanju uporabljena kvantitativna metoda, pa so predstavljeni rezultati celotne raziskave, s katero želimo preveriti povezavo med psihičnim nasiljem v partnerskem odnosu in odnosi v primarni družini. S tem želim prispevati k celovitejšemu razumevanju ozadja izvajanja psihičnega nasilja. Pomembno je namreč, da se pri obravnavanju in zdravljenju nasilja upošteva tako psihična struktura in preteklost žrtve, kot tudi rablja oziroma tistega, ki nasilje vrši.

1. NASILJE

1.1 Definicija nasilja

Definicija nasilja po SSKJ preprosto opiše nasilje kot dejaven odnos do koga, značilen po uporabi sile ali pritiska (SSKJ 1993, 988). Imamo še veliko drugih definicij nasilja, vendar je vsem skupno to, da gre za dejanja »na silo«, za dejanja proti volji drugega. Kot nam preprosto pove že sama razčlenitev besede nasilje, »na-silo«. Nasilje omejuje človeški potencial in je prisotno v vseh kulturah, družbah in slojih, saj ga je nemogoče izkoreniniti, kar predstavlja svetovni problem (Antič, Dobnikar in Selišnik 2009, 17). Različne vrste nasilja omejujejo žrtve na različne načine, prav vsaka vrsta nasilja pa pušča na žrtvah psihične posledice (Kuhar 1999, 6).

1.2 Vrste nasilja

Kot smo že omenili, obstajajo različne vrste nasilja, prav vsaka vrsta nasilja pa ima destruktivne posledice za žrtev. Zavedati se moramo tudi, da nasilje ni nikoli rešitev in da uporaba nasilja lahko rodi samo še večje nasilje.

1.2.1 Psihično nasilje

Psihično nasilje označuje vsakršna dejanja (najpogosteje verbalna), ki se na nezaželen in grob način dotaknejo človekove psihe. Psihično nasilje spodjeda samozavest, samopodobo in samozaupanje žrtve (Kuhar 1999, 5). Je najbolj razširjena oblika nasilja, zato lahko rečemo, da smo vsi kdaj žrtve kot tudi rablji omenjenega nasilja. Sem lahko prištejemo: žaljivke, vpitje, poniževanje, negativna mnenja, kritike, diskriminacijo,

stereotipe, ignoriranje, posmehovanje, izsiljevanje itd.... Podrobneje bomo psihično nasilje predstavili v naslednjem poglavju, ki je posvečeno samo tej obliki nasilja.

1.2.2 Fizično nasilje

Fizično ali telesno nasilje je vsaka uporaba sile ali resna grožnja z uporabo sile. Usmerjeno je na človekovo telo ali njegovo življenje. Fizične bolečine in posledice, ki jih nasilnež tako povzroča, vedno spremljajo tudi psihične posledice pri žrtvah, ne glede na to ali so nastale poškodbe (Kuhar 1999, 10; ZPND 2008). Pod fizično nasilje spadajo: udarci, ščipanje, lasanje, davljenje, polivanje z vodo, ugašanje ogorkov na telesu, odrekanje ali vsiljevanje hrane, puljenje dlak, zaklepanje oziroma zapiranje, brcanje, napadi z različnimi predmeti, metanje stvari v osebo, umor itd.... Posledice fizičnega nasilja so po navadi že vidne na žrtvi, v obliki modric, odrgnin, prask, zlomov ali celo smrti. Zraven posledic, ki so vidne na telesu, pa žrtve fizičnega nasilja doživljajo tudi posledice, ki so značilne za psihično nasilje, kamor spada depresija, tesnoba, motnje hranjenja, odvisnosti, strah, negotovost, nemoč in ponižanje (Društvo za nenasilno komunikacijo 2010).

1.2.3 Spolno nasilje

Spolno nasilje je nezaželen poseg v posameznikovo spolno integriteto. To je vsako dejanje, s katerim se eden od partnerjev ne strinja oz. mu nasprotuje. Pod spolno nasilje lahko štejemo: posilstvo, spolno nadlegovanje, pedofilijo, neprimerne komentarje, poglede in nagovarjanja, incest, prikrito opazovanje, prisilno slačenje, poljubljanje, otipavanje siljenje h gledanju pornografije, prisilen spolni odnos z živaljo itd.... Pri spolnem nasilju oziroma spolni zlorabi gre zagotovo za najokrutnejši način zlorabe in žrtve zaradi sramu, ki ga čutijo v sebi, o zlorabi pogosto molčijo. Posledice, ki jih doživljajo žrtve spolnega nasilja, so podobne kot pri prej omenjenem psihičnem in fizičnem nasilju, le- da lahko tukaj dodamo še občutek sramu in gnusa, manjvrednosti, promiskuitetno vedenje, razvoj hudih duševnih bolezni in zelo pogosti so tudi samomori (Kuhar 1999, 18; ZPND 2008). Spolnemu nasilju bi, kot takšnemu, lahko rekli tudi skrajna oblika nasilja. Zelo zaskrbljujoče je, da je po statističnih podatkih v zadnjih

desetletjih pravzaprav zaznati porast te oblike nasilja. Pri tem pa je sicer težko reči ali gre res za dejansko naraščanje ali pa smo do spolnega nasilja le bolj pozorni kot v preteklosti (Kralj 2007).

1.2.4 Ekonomsko nasilje

Ekonomsko nasilje je neupravičeno nadzorovanje ali omejevanje pri razpolaganju z lastnimi dohodki oziroma upravljanju z lastnim premoženjem. Tukaj lahko omenimo: odvzemanje denarja žrtvi, odrekanje pravice do uporabe denarja, preprečevanje pridobivanja lastnih dohodkov, uničevanje lastnine itd... Pri ekonomskem nasilju se, zraven pomanjkanja denarja, lahko pojavijo še posledice, kot so občutek nemoči, nizka samozavest, strah, anksioznost, depresija... Pogosti so primeri starejših ljudi, kjer z njihovim denarjem oziroma premoženjem razpolagajo njihovi otroci, vnuki ali drugi sorodniki in jim tako močno omejujejo sredstva, pri čemer nimajo posluha za njihove želje in potrebe (Obran 2014, 20). Prav tako pa je ekonomsko nasilje tudi to, ko je žrtev nasilja prisiljena, da sama prevzame celotno finančno breme za povzročitelja nasilja (Društvo za nenasilno komunikacijo 2010).

1.3 Pravni vidiki nasilja v družini v Sloveniji

V zadnjem času je vse več govora o krizi družine. Znaki, ki nakazujejo na krizo družine so: vedno večje število ločitev, izogibanje družinskim članom, varanje, zatekanje k odvisnostim in različne oblike nasilja znotraj družine (Filipčič 2002, 19-20).

In prav nasilje v družini je tisto, ki velja v kriminologiji in kazenskem pravu za enega osrednjih problemov današnjega časa (Filipčič 2002, 13).

Glede na to, da je družinskega nasilja vedno več, je pravni vidik obravnave nasilja v družini izredno pomemben, saj prav zakonodaja določa trdne okvirje za delovanje in ukrepanje na področju nasilja. Tako je Državni zbor Republike Slovenije 1. februarja

2008, sprejel Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND)(Filipčič 2008, 12-15; Uradni list Republike Slovenije 16/2008).

V letu 2016 pa je vlada potrdila tudi novelo zakona o preprečevanju nasilja v družini. Tako bo prepovedano telesno kaznovanje otrok, grožnje s tovrstnim nasiljem, psihično nasilje in zalezovanje. Vlada želi namreč s to novelo izboljšati delo državnih institucij pri obravnavi nasilja (Radio Ognjišče 2016).

ZPND je prvi zakon, ki opredeljuje nasilje v družini kot poseben družbeni pojav, ki je potreben specifične obravnave. Pri vsem skupaj sta posebej pomembni dve okoliščini, in sicer, (1) katera dejanja so tista, ki pomenijo nasilje in (2) v kakšnem odnosu so osebe, med in nad katerimi se nasilje izvaja (Filipčič 2008, 27).

ZPND se v grobem deli na 6 delov in ima 38 členov. V zakonu so opisane splošne določbe (opredelitev družinskih članov, opredelitev nasilja...), mreža ter naloge organov, organizacij in nevladnih organizacij, ukrepi in zagotovitve za varnost žrtve, brezplačna pravna pomoč, zbirke podatkov in predhodne ter končne določbe (Uradni list Republike Slovenije 16/2008).

2. PSIHIČNO NASILJE

2.1 Definicija psihičnega nasilja

Psihično nasilje lahko opredelimo kot dejanja, ki se na nezaželen in grob način dotaknejo človekove psihe. Gre za namerno ali nenamerno uporabo grobih besed, vpitja, poniževanja, zmerjanja, kritik, posmeha, diskriminacije, kjer ena stran zlorablja svojo fizično, ekonomsko, psihično ali drugo premoč (Kuhar 1999, 5).

Pri psihičnem nasilju gre za ravnanja, s katerimi povzročitelj nasilja pri družinskem članu povzroči strah, ponižanje, občutek manjvrednosti, ogroženosti in druge duševne stiske (ZPND 2008).

Psihično nasilje naj bi bilo med vsemi vrstami nasilja najbolj razširjeno nasilje. Njegove žrtve smo v teku življenja vsi, prav tako kot ga hkrati tudi vsi povzročamo. Vsaka nepremišljena beseda, ki našega sogovornika ali sogovornico zaboli, je lahko oblika psihičnega nasilja (Kuhar 1999, 5).

Tudi policija se najpogosteje srečuje z lažjimi oblikami nasilja, kjer izstopa prav psihično nasilje (Filipčič 2002, 92).

Pomembno je, da se zavedamo, da ni že vsak komentar, vsako mnenje ali nepričakovana telesna govorica, psihično nasilje. Kot smo že omenili, je tovrstno nasilje najbolj razširjeno in ravno zato, ker zajema tako veliko in raznoliko paleto dejanj, ga je tudi najtežje definirati. Tukaj se tako zastavi vprašanje človekovih osebnih mej, ki jih določi vsak posameznik zase. Kar je za nekoga še sprejemljivo, je morda za nekoga drugega popolnoma nesprejemljivo. Meja označuje stopnjo osebne tolerance do posameznih načinov psihičnega nasilja. Ker so te meje postavljene individualno in se hitro spreminjajo, se moramo o njih veliko pogovarjati. Ljudje se pogosto ne zavedamo, da smo nasilni, ali pa soljudi preslišimo, ko nam želijo povedati, da jih naše grobo izbrane besede, psovke, žaljiva mnenja, naši predsodki in stereotipi omejujejo in prizadenejo (Kuhar 1999, 7). Prav zaradi dejstva, ker si vsak določi svoje meje in ker se te hitro

spreminjajo, včasih so odvisne celo od trenutnega razpoloženja, lahko rečemo, da prav vsi doživljamo kot tudi povzročamo psihično nasilje. Zato je pomembno, da odkrito govorimo o svojih čustvih in občutjih, če nas je določena stvar prizadela, moramo to tudi povedati in o tem odkrito spregovoriti, to je namreč tako naša pravica kot tudi dolžnost. Od našega sogovornika pa je odvisno, ali bo to, kar smo mu povedali, tudi upošteval in spoštoval ter se v bodoče izogibal dejanjem, ki bi nas prizadela. Prav tako kot moramo spregovoriti o lastnih občutkih, pa moramo tudi drugemu pustiti in ga poslušati, da spregovori o svojih občutkih in morda o tem, kar ga je zmotilo in prizadelo pri nas ter v bodoče seveda spoštovati in upoštevati njegove meje. Le s konstruktivnim pogovorom bomo namreč lahko odpravili morebitne napake v komunikaciji in tako ohranili dober odnos s soljudmi.

O psihičnem nasilju govorimo takrat, ko nekdo s ponavljajočim vzorcem vedno doseže tisto, kar želi. Gre za to, da je drugi v takšnem odnosu vedno podrejen in tudi ponižan. Velikokrat gre pri tej vrsti nasilja za različne tehnike, zato so lahko potrebna leta, da žrtev sploh opazi svojo situacijo. Gre za sistematično zatiranje s psihološkimi napadi, kar je na koncu čustveno prav tako pogubno kot fizično nasilje (Forward in Torres 2006, 17).

2.2 Oblike psihičnega nasilja

Psihično nasilje ima mnogo različnih oblik, od tistih najbolj prepoznavnih, kot so kričanje, posmehovanje in grožnje, do nekaterih bolj zahrbtnih, ki jih je težje prepoznati, kot so ignoriranje, molk in čustveno izsiljevanje.

Tovrstno nasilje se torej pojavlja v različnih oblikah, kamor lahko štejemo:

- uporaba grobih besed ali žaljivk (namerna ali nenamerna)
- neprimerni komentarji
- predsodki ali stereotipi
- izsiljevanje in grožnje

- nesoglasja ali prepiri, kjer nekdo zlorablja svojo premoč
- posmehovanje
- poniževanje
- stalne kritike: gre za ponavljajoče kritike in iskanje napak. To obliko je še posebej težko zaznati, saj nas oseba nenehno kritizira pod krinko, da nam želi samo dobro. Zato na tem mestu govorimo o destruktivni kritiki, ki prizadene in razčloveči žrtev. Takšne kritike izhajajo iz lastnih frustracij in prikrivajo nizko samospoštovanje in nezadovoljstvo in vse to projicira na drugega.
- vpitje ali povzdigovanje glasu
- ignoriranje: zanimivo je dejstvo, da z molkom dosežemo podoben učinek kot, če bi na človeka vpili ali ga udarili.
- skrite grožnje: tukaj gre po večini za grožnje, kjer eden od partnerjev zagrozi s fizičnim napadom.
- diskriminacija: vsaka oblika diskriminacije je oblika psihičnega nasilja, ker omejuje potencial diskriminirane družbene skupine ter posameznih pripadnic in pripadnikov te skupine. Tukaj lahko omenimo zelo pogosto obliko diskriminacije in sicer: nacionalizem ali povzdigovanje svojega in zaničevanje drugih narodov. Ta se pogosto sprevrže tudi v fizično, ekonomsko, institucionalno ali drugo nasilje. Prepoznamo ga v šalah na račun tujcev, v grafitih in predvsem v mišljenjih in dejanjih posameznih pripadnikov in pripadnic večinskega naroda, ki se zaradi priseljenc in priseljencev počutijo ogrožene in jih krivijo za svoje probleme.
- krčenje (partnerjevega) kroga ljudi, izolacija: prepoved stikov s prijatelji, z družino, s sodelavci, pri tem gre za težnjo absolutne kontrole in prevlade na vseh področjih (Gradišar 2005, 72; Kuhar 1999, 5-8).

2.3 Cilj psihičnega nasilja

Ob vsem tem se nam zastavlja vprašanje, kaj ljudje, ki konstantno in namerno vršijo psihični teror nad drugimi, sploh želijo doseči. Prek psihičnega nasilja poskušamo razvrednotiti sočloveka. Tak človek se bo počutil ponižano in mi smo s tem dosegli svoj

cilj, saj smo ga hoteli podrediti in pridobiti večjo moč nad njim ali pa izkoristiti, izkazati in povečati svojo moč nad žrtvijo. Marsikdo vrši psihično nasilje nad drugimi tudi iz razloga, da s tem zdravi svoje komplekse in čustvene rane. Z vztrajnim ponavljanjem psihičnega nasilja (npr. nekoga vedno znova proglašamo za neumnega, grdega, nesposobnega) dosežemo, da žrtev začne verjeti našemu sporočilu. Otrok, ki mu starši nenehno sporočajo, da je neroden, bo kmalu dejansko prevračal kozarce, se spotikal in počel druge »nerodnosti«; dijak, ki mu učiteljice začnejo govoriti, da je neumen, pa bo začel dobivati slabše ocene od tistega, ki mu govorijo, da je pameten, čeprav imata približno enake učne sposobnosti (Kuhar 1999,6). Dejstvo je, da ljudje pogosto počnemo prav to, kar od nas pričakujejo drugi, saj sčasoma njihova pričakovanja ponotranjimo in če bo nekdo za nas mislil, da smo nesposobni, neumni ipd., se bomo sčasoma res začeli tako tudi obnašati, saj bomo preprosto verjeli temu, da, če nekdo za nas to reče, potem že drži.

Strokovnjaki psihično nasilje včasih poimenujejo »raztezanje jezičnih mišic«: ko človek ugotovi, da je močnejši od drugega človeka, potem si brez skrbi lahko privošči »telovadbo« za svoje jezične mišice. Primer je npr. direktor, ki je slabe volje in je zjutraj »vstal z levo nogo«, lahko svojim podrejenim marsikaj zabrusi, saj ve, da mu nihče nič ne more. Tako lahko zaključimo, da ljudje nasilja ne uporabljajo samo takrat, ko se počutijo nemočne in se branijo z nasiljem, pač pa tudi takrat, ko se zavedo svoje moči in položaja in ju želijo še utrditi. Pogosto imajo občutek, da na drugih področjih življenja niso tako uspešni in si nasilje privoščijo tam, kjer si ga lahko. Na tak način lahko razložimo tudi vpliv brezposelnosti na porast nasilja nad ženskami. Moški se poslovno ne počutijo uspešni in močni in si hočejo z nasiljem utrditi položaj doma (Kuhar 1999, 9).

Preprosto povedano, je poglobljen cilj psihičnega nasilja potreba po kontroli in nadzorom nad drugim, kar posledično vodi do prevlade nad drugo osebo. Gre torej za nadzor, ki se počasi, a vztrajno stopnjuje, saj žrtev nadzor sprva sprejema kot neko skrb ali varstvo, postopoma pa vse skupaj preraste v kontrolo. Gre za nadzor nad načinom življenja, oblačenja, obnašanja in finančnih sredstev. Povzročitelj postavi vsa merila in se sčasoma začne obnašati kot gospodar in lastnik žrtve. Rabelj pričakuje, da se mu

ustreže v vsem kar želi. Žrtev je v očeh rablja vredna le toliko, kolikor uspešno in hitro streže njegovim potrebam (Šugman 2010, 144).

2.4 Posledice psihičnega nasilja

Čeprav se v današnji družbi, žal, še vedno najdejo posamezniki, ki psihičnemu nasilju in posledicam le-tega ne pripisujejo bistvene vloge, moramo poudariti, da ima tovrstno nasilje prav tako uničevalne posledice za žrtev, ki nikakor niso zanemarljive. Psihično nasilje je lahko za nekatere prav tako huda izkušnja kot pretep ali posilstvo. Posledice psihičnega nasilja so namreč prav tako usodne. Še posebej zaradi tega, ker je lahko psihično nasilje dolgo prekrito in ko se dokončno razbohoti, je samozavest žrtve že tako nizka, da je prepričana, da ne zmore začeti znova (Kuhar 1999, 9).

Tako kot je širok sam spekter dejanj psihičnega nasilja, je torej veliko tudi posledic tovrstnega nasilja. Če bi morali vse skupaj strniti, pa bi lahko rekli, da se posledice kažejo oziroma zelo negativno vplivajo na samozavest, osebnost in samospoštovanje žrtve, torej vplivajo na celotno duševno in čustveno sfero osebe. Raziskave so pokazale, da ni žrtev, ki bi brez posledic preživele katerokoli vrsto nasilja (Kuhar 1999, 9-32).

Posledice, ki ostanejo na žrtvah, se pogosto kažejo kot psihične težave, strah, sram, jeza, izguba samospoštovanja, motnje hranjenja, težave s spanjem, razne odvisnosti, anksioznost, nemoč, depresija, kronična zaskrbljenost, neučinkovitost, izolacija, glavoboli, alergije, napadi panike, težave s spominom, misli na samomor... (Društvo ženska svetovalnica 2016).

Če so žrtve psihičnega nasilja otroci, se posledice kažejo v njihovem vedenju, mišljenju, čustvovanju in telesnem zdravju. Na tem mestu torej lahko govorimo o ne-varnem tipu navezanosti, o zaostanku v rasti, zaostajanje v doseganju učnih ali razvojnih dosežkov, v plašnosti, v agresivnem vedenju do šibkejših oseb, v krutem vedenju do živali. Psihično nasilje je najpogostejša oblika nasilja nad otroci, vendar je najredkeje obravnavana. Ima

lahko dolgotrajne posledice za otrokov razvoj, poškoduje otrokov odnos do sebe in drugih in prav tako zaznamuje zmožnost zaupanja drugim (Modic 2016).

2.5 Pomoč žrtvam psihičnega nasilja

V današnjem času se zadeve glede pomoči žrtvam nasilja izboljšujejo, predvsem pa so se začele izboljševati v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja, ko so se po svetu začela ustanavljati razna društva za pomoč žrtvam nasilja. Lahko pa kljub temu omenimo prav zaskrbljujoče dejstvo, da so še leta 1985 na Svetovnem kongresu žensk v Nairobiju poročali, da naj ne bi v Jugoslaviji obstajal niti en primer nasilja nad ženskami. Nasilje je namreč dolgo veljalo za nek tabu v družbi, ki ga je obvladovala kultura molka. Prav tako pa je v patriarhalni družbi veljalo tudi za družbeno sprejemljivo dejanje, kar še marsikje velja tudi danes (Karlin 2011, 256-257).

Če prepoznamo žrtev psihičnega nasilja je pomembno, da uporabimo čim bolj previden in nevsiljiv pristop. Kot prvo, jih moramo soočiti z njihovo situacijo, z vlogo žrtve, vendar moramo tudi tukaj nastopiti čim bolj previdno in biti pozorni na izbiro pravih besed, saj mnoge žrtve ne želijo odkrito govoriti o tem in zanikajo namigovanja na psihično nasilje. Le redko katera od žrtev sama odide in prekine ponavljajoči se krog nasilja (Grašinar 2014). Po nacionalni raziskavi o pogostosti in tipih nasilja nad ženskami v Sloveniji iz leta 2010, je prav alarmanten podatek, da je največ žensk živelo v nasilnem odnosu s partnerjem kar deset ali dvajset let (Karlin 2011, 260).

Največkrat bo psihično zlorabljeni partner ob soočenju s konkretno situacijo svojega partnerja zagrizeno branil in ga koval v zvezde. Na ta način žrtev tolaži samo sebe, da situacija sploh ni tako slaba in da je njen partner pravzaprav čisto ljubeč. Med mnogimi negativnimi lastnostmi izpostavi le eno ali dve pozitivni in se jih na vsak način oklepa. Če je žrtvina reakcija prav takšna, je potrebno osebo pustiti na miru in ji dati prostor, saj lahko v nasprotnem primeru pride do tega, da nas bo žrtev odrinila od sebe, saj je

soočenje z realnostjo toliko težje in boleče, da se raje oklepa edine rešilne bilke in si ne želi priznati, kaj se dejansko dogaja (Grašinar 2014).

Pomembno dejstvo je, da mora zlorabljen oseba sama priti do zaključka, da je žrtev psihičnega nasilja in da potrebuje pomoč. Kakršnokoli vsiljevanje mnenj in »odpiranje oči« ne bo zaleglo, če se ne bo žrtev sama odločila, da je čas za spremembo in za korak naprej. Preden lahko spremenimo odnos, moramo razumeti dogajanje v odnosu. A tudi to ni dovolj. Da bi spremenili življenje in odnos, morajo žrtve drugače razmišljati in se drugače obnašati (Forward in Torres 2006, 21).

Če pa žrtev zbere dovolj poguma, da se obrne po pomoč, ji je potrebno pomagati, biti ob njej, ko bo nekoga potrebovala in ji prisluhniti. Zavedati se je potrebno koliko truda in napora je žrtev pravzaprav vložila v samo priznanje tega, kar se dogaja, zato žrtvi nikakor ne smemo očitati in pridigati v smislu »saj sem ti rekel/a; sam/a si kriv/; vedel/a si, da bo tako ipd. ...«, saj je to zadnja stvar, ki jo v tistem trenutku potrebuje. Takšni osebi je potrebno vliti občutek, da je močna, sposobna, pametna in da bo na tej poti premagala vse ovire (Grašinar 2014).

Zelo dobro in priporočljivo je, da se zlorabljeni osebi nudi tudi strokovna pomoč. Dandanes lahko žrtve poiščejo pomoč v različnih ustanovah, nevladnih organizacijah, pri psihologih, psihiatrih, svetovalcih, centrih za socialno delo, varnih hišah... Vendar še kljub vsej osveščenosti in centrih za boj proti nasilju, obstaja veliko žrtev, ki jim ne morejo ali ne želijo pomagati. Gre namreč za zelo dolgotrajen proces zdravljenja in samo predstavljamo si lahko, kako dolgo mora trajati, da osebi povrnemo izgubljeno samozavest, uničeno samopodobo, samospoštovanje in zaupanje vase ter v druge ljudi.

Veliko vlogo pa imamo tukaj tudi vsi mi, da se kot družba zavedamo, da za nasilje ni nikoli in nikdar opravičila, da je vedno kriv le povzročitelj nasilja sam in da do nasilja zavzamemo držo ničelne tolerance ter ga v nobenem primeru ne toleriramo ali, še huje, spodbujamo in vršimo. Žrtve nasilja namreč ne morejo same preprečiti nasilja ali se pred njim učinkovito zaščititi. Država mora odločno ukrepati proti nasilju v družini ter žrtvi, v okviru svojih institucij, nuditi ustrezno strokovno pomoč (Obran 2014, 23).

Ob vsem tem pa je prav, da nekaj besed namenimo tudi o pomoči tistim, ki nasilje vršijo, torej rabljem, čeprav je na to tematiko napisano in povedano, žal, še premalo, čeprav se tudi na tem področju stvari sicer izboljšujejo, vendar poteka to zelo počasi. Zavedati se moramo, da so tudi ljudje, ki nasilje vršijo, potrebni pomoči, saj tudi oni v večini primerov trpijo za globokimi duševnimi ranami, uničeno samopodobo ali zelo nizko stopnjo samozavesti, kar pa v večini primerov izhaja iz njihovih primarnih družin, njihove vzgoje in vzorcev vedenja, ki so jim bili na nek način položeni že v zibelko. Seveda s tem nikakor ne gre opravičiti dejanj nasilja ali ga tolerirati, to dejstvo nam zgolj pove, da tudi oni potrebujejo pomoč in da je tudi njihova pot do ozdravitve dolgotrajna in naporna, če se za njo seveda odločijo. Pogosto je namreč, da si tisti, ki nasilje vršijo, nikoli ne priznajo, da delajo karkoli narobe. Za vsako svoje nasilno dejanje najdejo »opravičljiv« razlog ali pa vso krivdo prelagajo na svoje starše in njihovo vzgojo ali partnerja in zato sploh ne želijo pomoči. Seveda vsi vemo, da to ni res, ter da ima vsak posameznik vajeti v svojih rokah in s tem vedno možnost in čas za spremembo. S pomočjo posebnih programov pa se tudi nasilne osebe lahko naučijo deliti moč ter držati nekaterih pravil in vlog, ki jih potrebujejo v enakopravnih odnosih (Kuhar 1999, 29). Vendar žal za enkrat v Sloveniji sistematičnega dela s storilci še ni, obstajajo le določeni programi znotraj nevladnih organizacij, ki pa niso na nacionalni ravni, niti niso obvezni (Munc 2010, 128).

3. PSIHIČNO NASILJE V PARTNERSKEM ODNOSU

V zadnjem času je postalo jasno, da je osnovno človeško hrepenenje po odnosu bistvena in temeljna motivacijska sila človeškega razvoja. Preprosto povedano, ljudje smo bitja odnosov, po njih stalno hrepenimo ter se k njim nagibamo. In tako ljudje hrepenimo tudi po partnerskem odnosu, po nekom, ki nas bo imel rad, ki nas bo spoštoval, s katerim se bomo počutili varne in bili preprosto to, kar smo. Strokovnjaki pravijo, da je izbira partnerja najpomembnejša odločitev v našem življenju, saj je od tega odvisna naša nadaljnja prihodnost in dejavnosti. Če imamo ob sebi nekoga, ki nas podpira in je do nas ljubeč in nežen, bomo zagotovo živeli drugače, kot če bi imeli ob sebi nasilneža, ki nenehno ponižuje in kritizira (Gostečnik 2006, 169).

Vse je torej lepo in prav, če imamo ob sebi partnerja, ki nas ljubi, spoštuje in ceni ter mu je mar za naša občutja. Huje pa je, če imamo ob sebi partnerja, od katerega vsega tega ne dobimo ali še huje, da nam daje občutek in z dejanji dokazuje, da nas ne ljubi, da nas ne spoštuje, nas ponižuje in da mu ni mar za naša občutja ob vsem tem. Če posameznik že dlje časa živi v takšnem odnosu, potem lahko z gotovostjo trdimo, da je žrtev psihičnega nasilja.

Zagotovo prav vsak med nami pozna vsaj eno osebo, ki je bila žrtev tovrstnega nasilja ali še vedno vztraja v takšnem nefunkcionalnem odnosu. Nasilje med partnerjema ni nov pojav, ženska je že od antičnih časov veljala kot moževa lastnina. Njena vrednost se je kazala predvsem (ali izključno) v tem, da je možu zagotovila potomstvo, torej nadaljevanje njegovega rodu. Možu je bilo tako dovoljeno ženo pretepati ali jo v nekaterih primerih celo ubiti (Filipčič 2002, 87). Niso pa samo ženske žrtve psihičnega nasilja. To so lahko tudi moški.

Partnersko nasilje je torej povezano z osebnostnimi, situacijskimi, socialnimi, družbenimi in kulturnimi dejavniki. Tovrstno nasilje običajno ni enkratni dogodek, pač pa je dolgotrajno, z vmesnimi prekinitvami. Med žrtvijo in storilcem pa obstaja zaupno razmerje (Selič, Kopčavar Guček in Kersnik 2008, 40).

Psihično nasilje se lahko začne kot čisto nedolžno občasno zbadanje v družbi: »Kaj govoriš neumnosti, ko nimaš pojma, trapica moja!« ali: »Poglej sosedo, kako je urejena. Tudi tebi ne bi škodilo!«. Sčasoma pa se vse to stopnjuje v zmerjanje, prelaganje krivde na žrtev, hujše žaljivke, grožnje, celo v fizično, spolno in ekonomsko nasilje, kar povzročitelj nasilja uporablja vse pogosteje. Partnerja zato v takšnem odnosu nikoli nista v enakovrednem položaju (Obran 2014, 19).

Psihično nasilje v partnerskem odnosu naj bi bilo podobno nekakšnemu pranju možganov, podobno kot so to delali z ljudmi v taboriščih in v raznih verskih sektah. Partner ima namreč načrt, kako bo s stalnim psihološkim terorjem dobil nadzor nad žrtvijo (Rus Makovec 2003, 184). William Glasser (1998, 179) uporablja za takšne odnose poseben termin »surovi zakon«, kjer eden od partnerjev verjame, da je drugi njegova last.

Pogosto se zastavlja vprašanje, kdaj lahko psihična zloraba preraste tudi v fizično, na kar seveda vplivajo različne okoliščine. Ena najpomembnejših je zloraba alkohola, kar zmanjša samokontrolo in poveča možnost nasilnega obnašanja. Biti pijan, zagotavlja takšnim osebam izgovor, da lahko svoj bes izrazijo tudi fizično. Strah oziroma možnost, da bo partner napadel fizično je prisotna tudi, če so v partnerjevem življenju prisotne večje negativne spremembe ali stres, pritiski. Prav tako obstaja velika možnost, da bo partner nasilen tudi fizično, če je v odnosu veliko ljubosumja in posesivnosti (Forward in Torres 2006, 63-65). Ljubosumje namreč velja za duševno, osebno in moralno motnjo, gre za nasilni poskus posedovanja, nadzora in obvladovanja drugega partnerja (Gradišar 2005, 71).

Prav alarmanten je podatek, ki govori o tem, da je partner za drugega partnerja potencialno najnevarnejša oseba. Po ocenah in raziskavah, naj bi bila namreč vsaka peta ženska v Sloveniji žrtev nasilja v partnerskem odnosu. Partnersko nasilje pa je pravzaprav eden glavnih javno zdravstvenih problemov, ki letno prizadene od 3 pa do 6 milijonov žensk. Vsaj enkrat v življenju pa je telesno, spolno ali psihično nasilje doživelo 28,9 % žensk in 22,9 % moških, pri čemer pa moški pogosteje poročajo o doživljanju nasilja izven kroga družine (Selič, Kopčavar Guček in Kersnik 2008, 40).

3.1 Znaki psihičnega nasilja v partnerskem odnosu

Psihično nasilje je pogosto težko zaznati in oseba je lahko vrsto let v odnosu s partnerjem, ki jo psihično zlorablja, pa se tega sploh ne zaveda. Na tem mestu moramo omeniti tudi, da ni že vsak najmanjši konflikt ali konstruktivna kritika partnerja, psihično nasilje. Vsi se namreč zavedamo, da je ena izmed težjih socialnih zahtev današnjega časa doseči uspešen, dejansko enakopraven in zadovoljujoč partnerski odnos, ki zahteva sklepanje mnogih kompromisov. To, kar pa vodi v nasilje in nezadovoljstvo, pa je nesposobnost, da bi v odnosu enakomerno delili moč (Kuhar 1999, 29).

Znaki, ki nakazujejo na odnos, v katerem se izvaja psihično nasilje, so številni in zelo pogosto tudi zelo zahrbtni. Najbolj očiten znak je strah pred partnerjem. To pomeni, da mora žrtev neprestano paziti, kaj reče oziroma dela, da bi se izognila partnerjevemu izbruhu, pozorna mora biti na njegovo počutje in svoje vedenje prilagajati njegovim odzivom. Partner žrtev podcenjuje in jo nadzoruje. Žrtev pa se počuti nemočno, obupano in prestrašeno (Obran 2014, 21).

In kako se vse skupaj začne? Znaki, da bo partner psihično nasilen se začnejo kazati že zgodaj, zato je pomembno, da smo na njih pozorni in jih pravi čas prepoznamo ter se od takšnega partnerja dovolj hitro umaknemo. Pogosto se začnejo takšni zametki kazati že v prijateljstvu pred partnerskim odnosom (Rus Makovec 2003, 84).

Na začetku zveze se psihično nasilen partner lahko pretirano zanima za vsa področja našega življenja, natančno ga zanima s kom se družimo, kam gremo, ob kateri uri se vrnemo ipd.. Že tukaj se kažejo prvi znaki kontrole in nadzora, ki ga želi partner vršiti nad nami, le, da je ta na začetku zamaskiran pod krinko ljubeče pozornosti. Čez čas lahko partner stopi korak dlje in da jasno vedeti, kam oziroma s kom, lahko kam gremo, koliko časa lahko ostanemo ipd.. Če ga pri tem ne upoštevamo, začne slabo govoriti o naši družbi, si izmišljevati stvari ali nas enostavno kaznovati z molkom. Kasneje se ta začetna, na videz nedolžna dejanja ljubezni začnejo stopnjevati, dokler drugi partner ne postane samo predmet v partnerjevih rokah, ki služi zgolj za izvrševanje njegovih zahtev in želja (Grašinar 2014).

3.2 Oblike psihičnega nasilja med partnerjema

Že v prejšnjem poglavju smo spoznali tipične oblike psihičnega nasilja, tukaj pa gremo še korak dlje, kjer bomo opisali in spoznali tudi »manj znane« oblike, ki so značilne posebej za partnerski odnos.

1. Manipulativne tehnike

Susan Forward (2006, 58), v svoji knjigi uporabi izraz tehnike »plinska svetilka« za težko določljive manipulativne tehnike, ki človeka privedejo do tega, da prične dvomiti v svoje lastne sposobnosti zaznavanja in celo v svoje duševno zdravje. Če poenostavimo, gre pri teh tehnikah za načrtno manipulacijo z drugo osebo. Pod te tehnike spada:

- zanikanje: partner dejansko preprosto zanika, da se je določen dogodek zgodil. Kar je tako boleče pri uporabi zanikanja, je to, da drugi ostaja praznih rok. Ustvarja občutek obupne frustracije. Nemogoče je razrešiti problem z nekom, ki zanika obstoj določenih dogodkov in ki vztraja, da se to, kar se je zgodilo, ni nikoli zgodilo.
- spreminjanje zgodovine: pri tem se določen dogodek spremeni oziroma preoblikuje točno tako, da čim bolj ustreza partnerju, ki zlorablja.
- zvrčanje krivde: pri tem gre za to, da partner vedno znova išče krivdo v drugem partnerju, v smislu »vse to je zaradi tebe, ker si ti tak/a....« (Forward in Torres 2006, 59).

2. Čustveno izsiljevanje

Tukaj gre za manipulacijo s partnerjem, lahko bi rekli, da se partnerja izigrava in grozi s kaznijo, če ne bo naredil tega, kar zahteva drugi partner. V jedru raznovrstnega izsiljevanja je enaka temeljna grožnja: »Če se ne boš obnašal tako kot želim, boš kaznovan« (Forward 1999, 10).

Že samo besedo »izsiljevanje«, kot takšno, jemljemo kot nekaj negativnega, pri čustvenem izsiljevanju, pa še je vse skupaj toliko huje, saj gre v večini primerov za

izsiljevanje s strani ljudi (partnerjev), ki nas zelo dobro poznajo in vedo kakšno vrednost nam predstavlja odnos z njimi. Ker vedo, da si želimo ljubezni ali priznanja, nam grozijo z izgubo obojega ali nam vzbujajo občutek, da si ju moramo zaslužiti (Forward 1999, 11).

Pri čustvenem izsiljevanju je torej potreben par čustveno ranjenih oseb, torej žrtve in izsiljevalca. Za obe osebi pa je značilno, da sta čustveno ranjeni, nezadovoljni in nesvobodni (Knifič 2016).

Moramo se zavedati, da ni vsak pogoj, zahteva ali kritika že čustveno izsiljevanje, zato je prav, da spoznamo šest glavnih znakov procesa čustvenega izsiljevanja, da lahko prepoznamo, če smo žrtev ali rabelj:

- zahteva: partner nam postavi zahtevo, pri kateri ni pripravljen sklepati nobenih kompromisov;
- odpor: drugi partner se tej zahtevi na nek način upre;
- pritisk: tukaj se soočamo z nenehnim vztrajanjem pri tem, kar zahteva prvi partner;
- grožnje: ker se drugi partner ne ukloni zahtevam prvega, začne partner z grožnjami, vendar tukaj ni nujno, da grozi direktno;
- privolitev: drugi partner se prvemu ukloni in tako privoli v njegovo zahtevo;
- ponovitev: prvi partner ponovno nekaj zahteva in drugi partner se mu spet ukloni, saj le tako lahko doseže mir v odnosu in s tem zadovolji partnerja;

Vidimo torej, da se celoten proces ponavlja in tako se znajdemo v začaranem krogu, saj postanemo suženj partnerjevih zahtev (Forward 1999, 22-24).

Že star latinski rek pa pravi »Consensus facit nuptias«, kar pomeni »Zakonsko zvezo ustvarja soglasje« in še danes bi temu moralo biti tako. Če želimo uspešno in funkcionalno zvezo, je bistvo tega prilaganje, sprejemanje skupnih odločitev in neke vrste simbioza, nikakor pa ne smejo biti vse odločitve, zahteve in želje samo na strani enega partnerja. Če se to dogaja se nad nami vrši psihično nasilje.

Susan Forward (1999, 38-55) v svoji knjigi opisuje tudi štiri »obraz« čustvenega izsiljevanja:

1. Kaznovalec: je najbolj očiten obraz izsiljevanja in ga je najlažje prepoznati. Kaznovalec je lahko dejaven (njihove izjave oz. grožnje so ostre, vzbujajo nam strah in dajo jasno vedeti kaj se od nas zahteva) ali nedejaven (svoj bes skrivajo, nas ignorirajo, molčijo). Kaznovalčev moto je: »Moja pot je glavna pot«. Ni pomembno, kaj žrtev čuti ali potrebuje, kaznovalci tega ne upoštevajo. Preprosto jo zbršejo (Forward 1999, 38).
2. Samo-kaznovalec: je neke vrste kot odrasli otrok, gre namreč po večini za osebe, ki niso samostojne, imajo prevelike zahteve in so nagnjene k dramatiziranju. Sporočilo, ki ga žrtvi želijo posredovati je, da se bodo razburili ali si kaj naredili, se poškodovali, če ne bodo upoštevane njihove zahteve in to, kar oni želijo. Kaznovalci spremenijo žrtve v otroke, samo-kaznovalci pa jim dajo vlogo odraslih-edinih odraslih v zvezi (Forward 1999, 47-48).
3. Trpin: trpini se utegnejo zdeti slabotni le na prvi pogled, dejansko pa so tihi tirani. Morda ne kričijo in ne delajo scen, vendar žrtev s svojim vedenjem prizadenejo, prevarajo in razjezijo (Forward 1999, 53). Glavno sporočilo, ki ga trpini posredujejo, je: »Če mi ne daš tega kar želim, bom trpel in krivdo boš nosil ti«.
4. Mučitelji: tukaj gre za najbolj zahrbtnen način izsiljevanja. V odnosu žrtev zadržujejo z vedno novimi obljubami in ji ob tem dajo vedeti, da bo vse to dobila samo, če se bo obnašala tako, kot oni želijo. Ko se njihovim obljubam uspe približati, te obljube naenkrat izginejo. Žrtvina želja po obljubljenem pa je lahko tako močna, da zdrži številne preizkuse s pozabljenimi in nikoli izpolnjenimi obljubami, preden spozna, da je čustveno izsiljevana (Forward 1999, 55).

Mnogo čustvenih izsiljevalcev uporablja in povezuje več obrazov izsiljevanja, prav vsak med njimi pa deluje razdiralno na človeka.

Prav je, da na tem mestu opišemo tudi pomen izraza »FOG« ali po slovensko »megla«, Forwardova (1999, 11) uporablja ta izraz za glavne pripomočke čustvenih izsiljevalcev, ki so »Fear«-strah, »Obligation«-dolžnost in »Guilt«-krivda. Ta tri čustva izsiljevalci v žrtvi stopnjujejo in preko njih želijo priti do izpolnitve zahtev.

Za čustvene izsiljevalce lahko rečemo, da gre za osebe, ki ne znajo izgubljati oziroma naredili bodo vse, da bo po njihovo ter, da bodo zmagali. To so osebe katerih glavni

Življenjski moto je sporočilo Machiavellijevega Vladarja, ki pravi, da cilj posvečuje vsa sredstva.

Čustveno izsiljevanje sicer ne ogroža življenja, a jemlje nekaj najdragocenejšega - našo osebno integriteto. Ob samem izsiljevanju se v žrtvi sproža mnogo negativnih čustev in občutkov, ki nato izbruhnejo v različnih oblikah, kot so depresija, migrene, motnje hranjenja, odvisnosti, anksioznost... (Forward 1999, 155-163).

Kljub vsemu, pa se je tudi čustvenega izsiljevanja mogoče osvoboditi. Kot prvo ga je potrebno prepoznati, prevzeti svoj del odgovornosti in se odločiti za spremembo (Knifič 2016).

3. Ignoriranje ali molk

Kot smo omenili že prej, lahko z molkom dosežemo podoben učinek, kot da bi nekoga udarili. Gre za izredno močno obliko čustvenega izsiljevanja, ki izzove zelo negativne občutke, kot so tesnoba, nemoč, zapuščenost, ponižanje in strah. S tišino namreč partnerju na nek način izražamo, da je za nas nepomemben in ničvreden (Grašinar 2014).

4. Nenadni izbruhi jeze in spreminjanje vedenja

Gre za to, da se partner zelo hitro spremeni iz popolnoma ljubečega v najhujšo nočno moro. Takšna vedenja so seveda patološka in predvsem za žrtev zelo stresna in nepredvidljiva. Žrtev je tako v nenehnem strahu, saj nikoli ne ve, kdaj bo partner spet »eksplodiral«. Ravno zaradi tega poskuša ugoditi vsem njegovim zahtevam in željam, da ne bi imel razloga za jezo (Grašinar 2014).

5. Otroci kot orožje proti partnerju

Pogosto se dogaja, da psihično nasilen partner uporabi otroke tako, da jih ščuva proti drugemu partnerju in s tem partnerja še dodatno poniža. Tukaj lahko gre za čisto »nedolžne opazke«, ki pa pozneje enega od partnerjev prikažejo »manjvrednega, nesposobnega, grdega, neumnega...« tudi v očeh otrok. Najhuje pri tem je to, da otroci v

otročtvu vse skupaj srkajo kot gobe in pogosto tak vzorec prenesejo tudi v svoje kasnejše odnose in tako se lahko vse skupaj ponavlja iz generacije v generacijo (Grašinar 2014).

3.3 Psihično nasilni moški

Družba je moške in ženske že od nekdaj vzgajala drugače, pri čemer moške pogosto sili v nasilno obnašanje in jih zanj celo nagrajuje. Nekaterim tako nasilje postane del njihovega vrednostnega sistema in ga ne prepoznavajo kot problem. Največji problem predstavljajo prepričanja, ki jih moški dobi prek vzgoje. Govorijo o tem, da je moški glava družine, da ima neomejeno avtoriteto in moč ter da odloča o vsem, kar se mu zdi pomembno. Prav tako spodbujajo nasilje predstave o pravih moških kot močnih, neženstvenih in brez čustev, predvsem med samimi moškimi, ki drug drugemu dokazujejo, da so pravi moški. (Kuhar 1999, 29-31). In žal je še vedno tako, da družba tudi moškemu otroku daje prednost in večje spoštovanje moškega spola je še vedno več kot očitno (Meves 2008, 55). Tako so moški tudi pogosteje nasilni nad ženskami, kar kaže tudi raziskava, kjer so mednarodne študije potrdile, da je nasilje moških nad ženskami najbolj razširjena oblika nasilja in kar dvajset odstotkov žensk naj bi bilo žrtev psihičnih in fizičnih zlorab (Munc 2010, 149).

Nasilni moški naj bi imeli v sebi tudi zelo visoko raven testosterona in prav ta naj bi vplivala na to, da želijo prevladati in nadzorovati druge in na tak način izražati svoj moški nagon. Testosteron pa pri moških vpliva tudi na to, da so bolj podvrženi tveganjem in izbruhom napetosti. Lahko rečemo, da je prav zaradi prevlade testosterona, agresivnost v dečke oz. moške na nek način programirana. Toda ob tem je pomembna razlika med agresivnostjo in nasiljem, saj je nasilje nekaj, česar se naučijo in to ne pomeni, da so dečki oz. moški že po naravi tudi nasilni (Elium in Elium 2000, 20-26; Gurian 2000, 7).

Nasilni moški so moški, ki prihajajo iz različnih družin, so različnih izobrazb in vseh slojev, zato ne moremo vsega skupaj posplošiti. V večini primerov so to moški, ki do

soljudi ne čutijo nobenega sočutja ali pa zelo malo. Za masko nasilja pa se po večini skriva njihova nemoč in zelo slaba samopodoba. To so moški, ki v razmerju sprejemajo vse odločitve, vse želijo imeti pod kontrolo in ne sprejemajo nobenega drugega mnenja, ki je v nasprotju z njihovim. Takšni moški pri ženskah seveda pustijo hude posledice, tako kot smo že omenili, pride do izgube samospoštovanja, lahko pa se pojavijo tudi drugi simptomi, kot so: prekomerna telesna teža ali na drugi strani pretirana skrb za težo (motnje hranjenja), za svoj videz; čir na želodcu, migrene, prebavne motnje, nespečnost, depresija, tesnoba, razne odvisnosti...

Forward in Torres (2006, 18) v eni od svojih knjig psihično nasilne moške imenujeta »ženomrzci« in ob tem dodajata, da takšen tip moškega nima tipičnih lastnosti sociopata, narcisa ali sadista, razlika naj bi bila ravno v tem, da je »ženomrzec« sposoben dolgotrajnega odnosa s svojo partnerico. Tragično pa je to, da počne vse, kar mora, da uniči žensko, za katero se je dozdevalo, da jo tako globoko ljubi.

V odnosu s takšnim moškim mora biti vse pod njegovo kontrolo, primanjkuje smisla za pogajanje in kompromise. Namesto tega se med partnerjema bije neusmiljena bitka, kjer mora on zmagati in ona izgubiti. Gre za popolno neravnotežje moči med partnerjema, ki je temelj takšnega odnosa. Partner mora nadzirati, kako njegova partnerka razmišlja, kaj čuti, kako se obnaša, s kom se družijo in kaj jo zanima. Neverjetno je, kako hitro se celo uspešne, sposobne ženske odrečejo lastnim sposobnostim in moči, da bi si pridobile partnerjevo ljubezen in odobravanje (Forward in Torres 2006, 52).

Partnerke so psihično nasilne moške opisale kot očarljive in ljubeče, vendar se je to njihovo obnašanje lahko v trenutku spremenilo v kruto, kritično in žaljivo. Vidimo torej, da gre za nenadno spreminjanje vedenja in izbruhe jeze. V tem vedenju je bilo prisotno marsikaj: od očitnega zastraševanja in groženj, do prefinjenega ravnanja in prikritih napadov v obliki stalnega poniževanja in neprestane kritike. Ne glede na slog obnašanja so bile posledice enake. Moški pridobi kontrolo nad ženo tako, da njeno vlogo pomanjšuje (Forward in Torres 2006, 15).

Ali je moški »ženomrzec«, je vidno že dokaj hitro, zato je pomembno, da smo pozorni na opozorilne znake. Prvi od teh je preizkušanje. Takšen moški bo namreč pogosto preizkušal (pogosto tudi nezavedno), do kod lahko gre in kje so meje njegove partnerke.

Žal, njegova partnerka verjame, da s tem, ko se ne brani in ne podvomi v njegovo obnašanje, ki jo prizadene, izkazuje ljubezen do njega. Veliko žensk se zato ujame v to zanko (Forward in Torres 2006, 51).

Omeniti moramo tudi dejstvo, da mnoge ženske delijo čustveno področje svojega odnosa na prvi in na drugi plan, pogosto se to dogaja povsem nezavedno. Prvi plan vsebuje pozitivno stran moškega, v njem so vse najboljše lastnosti, ki jih partner premore. Lahko rečemo, da v prvem planu ženska kuje partnerja v zvezde, saj so tukaj zbrane vse dobre lastnosti, na katere se ženska osredotoča, jih maksimira in idealizira. Vsaka partnerjeva negativna lastnost ali dejanje in s tem povzročene težave pa je tako v drugem planu, kot nekaj nepomembnega in minornega (Forward in Torres 2006, 33).

Susan Forward (Forward in Torres 2006, 30-40) je v svoji knjigi *Moški, ki sovražijo ženske in ženske, ki jih ljubijo* opisala tudi glavne značilnosti odnosa, ki kažejo na to, da je moški »ženomrzec«:

- stapljanje: gre za to, da imata tako moški kot ženska zelo močno potrebo po tem, da partnerja vežeta na sebe.
- reševanje: ženska mora svojega partnerja nenehno reševati, ob čemer se v ženski prebujajo občutki junaštva, da jo nekdo potrebuje in lahko komu pomaga, pogosto pa se pojavijo tudi materinska čustva.
- racionaliziranje partnerjevega obnašanja: tukaj ženska vedno išče izgovore ter opravičuje ali celo ignorira partnerjevo težavno obnašanje in dejanja (to so izgovori v smislu: »imel je težavno otroštvo; preživlja dosti stresa v službi; ima samo slab dan ipd....«).
- nepredvidljive reakcije partnerja: kjer gre za to, da ženska nikoli ne ve ali bo na plano pogledala partnerjeva svetla ali temna plat.
- prevzemanje krivde: ženska začne kriviti sebe za partnerjeva dejanja. »Ženomrzec« vse skupaj še podkrepi s tem, da ženski govori, da bi on drugačen, če bi bila ona drugačna in bi se spremenila in to nasilje vrši tako dolgo, da ženska res prevzame vso krivdo na sebe, to pa je zelo nevarno razmišljanje.
- pričakuje, da je ženska popolna: tukaj partner svojo partnerko pogosto tudi primerja z drugimi »boljšimi, lepšimi, bolj sposobnimi...« in ji da to tudi jasno vedeti.

- pričakuje, da mu ženska lahko bere misli: partner pričakuje, da bo ženska točno vedela, kako se on počuti, kaj razmišlja in kaj si želi.
- pričakuje, da je ženska njegova večna »dojilja«: partnerka mora biti po njegovem mnenju neskončen vir popolne, predane ljubezni, nenehno ga mora oboževati, se zanj zanimati in odobravati prav vsa njegova dejanja. Takšen moški vstopa v odnos z žensko kot dojenček, ki ima nenehno potrebo po pozornosti in negi in s tem pričakuje, da bo partnerka zadovoljila prav vse njegove potrebe.
- pričakuje, da je ženska steber moči: ob vsem tem pa od svoje partnerke pričakuje še, da bo mu ob vsem stala ob strani, ter, da bo vir njegove energije in moči (Forward in Torres 2006, 30-40).

3.4 Psihično nasilne ženske

Čeprav v javnosti še vedno prevladuje mnenje, da so po večini nasilni samo moški, kar sicer drži, saj je velik delež nasilnežev res moških, pa kljub temu narašča tudi število nasilnih žensk. Prvič so se razprave o ženski agresivnosti v družini pojavile v ZDA konec sedemdesetih let in oblikoval se je nov termin »sindrom pretepenega moža« ali angleško »battered-husband-syndrome« (Filipčič 2002, 235).

Ženske naj bi bile sicer bolj psihično nasilne, saj v veliki večini primerov že zaradi svoje telesne zgradbe, ki je praviloma šibkejša, moškim ne bi mogle povzročiti hujših fizičnih poškodb. Zelo zmotno pa je prepričanje, da nasilne ženske moškim ne morejo povzročiti tako hudih posledic. Pri partnerjih nasilnih žensk je nedvomno prisoten močan konflikt med pričakovano »mačo« vlogo in dejansko podrejenostjo ženi. Ta konflikt pa pri moških povzroča hude travme. Moški namreč ob nasilni ženski doživlja zelo hude občutke sramu, ponižanja, nesposobnosti in pri moških so ti občutki še izrazitejši že zaradi stereotipov, da naj bi prav moški bili glava družine in da, so oni tisti, ki bi naj v odnosu na nek način prevzeli vodstveno vlogo (Filipčič 2002, 236).

Ženske imajo tudi drugačne motive za nasilnost, pri njih gre bolj za samozaščito in maščevanje, medtem, ko gre pri moških za prevlado in nadzor. In prav tako se tudi pri ženskah pokaže povezava med odnosi v primarni družini in kasnejšim partnerskim odnosom: ženske, ki so bile v otroštvu žrtve nasilja, so bile kar desetkrat pogosteje nasilne do svojih partnerjev (Rus Makovec 2003, 86).

3.5 Ločitev ali prekinitev odnosa pri psihičnem nasilju

Na tem mestu se pogosto zastavi vprašanje, ki ga večina ljudi zastavlja z nerazumevanjem in neodobravanjem: »Zakaj partnerja preprosto ne zapustiš?«. To dejstvo, da ženska ali moški vztraja v odnosu, kjer je prisotno konstantno psihično nasilje, je za marsikoga izmed nas nepojmljivo, vendar celotna stvar ni tako preprosta, kot se morda zdi na prvi pogled. V veliki večini primerov so namreč odnosi, kjer je prisotno psihično nasilje, zelo intenzivni in odigrava se cela paleta čustev. Zato je pomembno, da na prvem mestu razumemo, kaj se v takšnem odnosu sploh dogaja.

V odnosu, kjer vlada nasilje, znan Vergilijev citat, ki pravi »Omnia vincit amor et nos cedamos amori«, kar bi v prevodu pomenilo »Ljubezen premaga vse in mi se uklanjamo ljubezni«, ne velja in v tem primeru ljubezen, pa naj bo še tako velika, preprosto ne zadostuje (Poppelmann 2010, 116).

Vemo, da v sebi vsi nosimo strah pred ločitvijo, kar je nekaj povsem človeškega, že sama misel na ločitev namreč v nas izzove strah in negotovost. Ločitev je posebej boleča tudi zaradi dejstva, da se vse naše iluzije in sanje o skupni prihodnosti razblinijo kot milni mehurček. Vendar je lahko, kljub temu, ločitev tudi nekaj pozitivnega in lepega, saj ob enem pomeni tudi začetek nečesa novega. Ljudje, ki smo že po naravi borci, pa poskušamo vse in vztrajamo v nefunkcionalnem odnosu tudi zaradi tega, da dokažemo drugim, da smo se pripravljene boriti in ne vržemo puške v koruzo ob vsaki malenkosti. Vendar je včasih trpljenje in nasilje enostavno preveliko in ko vidimo, da razmerje več nima prihodnosti ter da s tem škodujemo tudi drugim, je prav, da vse

skupaj prekinemo, žal, pa se pogosto zgodi, da se do tega spoznanja dokopljemo šele po dolgotrajnem trpljenju (Lupkes 2012, 49-59).

Dietmar Stiemerling, nemški psiholog, specializiran za motene partnerske odnose, je opisal »formulo«, kdaj naj bi se partnerja razšla oziroma kdaj v partnerskem odnosu več nima smisla vztrajati. Če seštevek trpljenja in žalosti močno presega skromne trenutke zadovoljstva, obstoj partnerstva moralno ni več utemeljen. Po njegovem mnenju naj bi bila takrat ločitev ali prekinitve odnosa pravzaprav moralno obvezna (Lupkes 2012, 20).

Vendar celoten proces ločitve ni tako enostaven, za marsikatero žrtev je dosti lažje vztrajati v nasilnem odnosu kot pa ga prekiniti. Celoten proces ločitve oziroma prekinitve odnosa je namreč večplasten.

Razlogi, zakaj žrtev takoj ne zapusti nasilnega partnerja, so številni in njihovi učinki se prepletajo. Vzroke lahko iščemo bodisi v značilnosti žrtev (osebnostne značilnosti, psihično stanje, dostopnost virov, ki bi žrtvi pomagali ali omogočili zapustiti partnerja) bodisi v dinamiki razmerja med žrtvijo in nasilnežem ali pa v izkušnjah žrtve z nasiljem med njenima staršema (Filipčič 2002, 95).

Takšnim odnosom oziroma vztrajanju v takšnih odnosih bi lahko rekli tudi, da se osebe vrtijo v začaranem krogu ali po latinsko »Circulus Vitiosus«. To pravzaprav pomeni, da so se znašli / zašli v ta odnos in zdaj iz njega več ne najdejo izhoda. Ta izraz v latinščini označuje proces ali pojav, pri katerem posledice rodijo nove vzroke (Poppelmann 2010, 36).

Zato je prav, da na kratko opišemo nekaj specifičnih razlogov vztrajanja v takšnem odnosu:

1. Odvisnost od odnosov ali soodvisnost

Soodvisnost je bolezen, pri kateri zasvojeni zelo dolgo zlorablja poseben tip odnosov z ljudmi za potrditev svoje lastne vrednosti, tako dolgo, da tega vedenja ne more več

opustiti, ne da bi ga prevzela tesnoba, čeprav dobro ve, da si s tem dela veliko škodo (Rozman 2004, 156).

Lahko rečemo, da si odvisni od odnosov na nek način mečejo pesek v oči, ves čas si namreč prizadevajo, da bi spremenili partnerja, čeprav globoko v sebi vedo, da je to nemogoče. Vendar še kljub temu vztrajajo v nefunkcionalnem odnosu, ki jih ne osrečuje. Ne morejo se odtrgati od odnosa, od partnerja. Marsikdo jih ne razume in niti ne ve, da je to, kar preživljajo, pravzaprav hudo bolezensko stanje (Bolčina 2013, 4).

2. Otroštvo in odnos s starši

Tukaj gre za (negativne) izkušnje iz otroštva oziroma iz odnosa s starši, čemur je posvečeno tudi celotno naslednje poglavje.

Negativne izkušnje v odnosih (npr. zavrnitev ali zloraba staršev, podrejanje staršem, zgodnja odtujitev ali smrt enega od staršev) se lahko pri posamezniku že v otroštvu usidrajo tako globoko, da v neuspešni zvezi vztraja le zato, ker se boji, da bi moral ponovno doživljati to travmo iz otroštva. Moteni procesi rezanja popkovine v razvoju samostojnega odraščanja vplivajo tudi na sposobnost ustvarjanja partnerskega odnosa. Osredotočenje na določeno osebo in pomanjkljiva samozavest razvijeta izjemno močno odvisnost, ki povzroči, da se ločitev - četudi je še tako potrebna - zdi kot nekakšna amputacija (Lupkes 2012, 42-43).

Če je šlo kaj narobe v otroštvu vsakega izmed partnerjev, se bo to preverjalo v intimnem odnosu. Pogosto elementi, ki sta jih imela partnerja za najbolj občudovanja vredne, postanejo glavni viri doživljanja stiske in krivice (Cvetek 2009, 106).

3. Upanje in strah

Upanje in strah sta pogosta dejavnika, zaradi katerih žrtve vztrajajo v nefunkcionalnih odnosih. Upajo namreč na to, da se bo partner spremenil in spoznal vse svoje napake, po drugi strani pa jih razjeda močan strah, pri čemer lahko gre za strah pred

osamljenostjo, strah za obstanek, strah pred finančno neodvisnostjo, strah pri vzgoji otrok.

4. Stockholmski sindrom

Zdi se, da je ta sindrom močno prisoten tudi pri zlorabah v partnerskih odnosih. Partner namreč kljub zlorabam in nasilju vztraja v odnosu z nasilnim partnerjem in čeprav ve, da mu ta zelo škoduje, do njega kljub temu goji ljubezen in sočutje. Sociologi so prvič opisali takšno obnašanje, ko so analizirali dogodke med bančnim ropom na Švedskem. Namesto, da bi ujetniki ljudi, ki so jih zadržali kot talce, sovražili, so jih začeli braniti. Na kriminalce so projicirali pozitivne namene, da bi si zagotovili varnost v sovražni, življenjsko nevarni situaciji. Nekaj ljudi, ki so jih roparji zadržali, je do njih pričelo izkazovati čustva ljubezni, pomešana s sočutjem (Forward 2006, 108).

5. »Ljubezen iz peskovnika«

Lupkesova (2012, 42) pravi temu, da se osebe, ki se prezgodaj spustijo v partnerski odnos, poročijo z »ljubeznijo iz peskovnika«. Tako pravzaprav nimajo možnosti biti same, saj se iz enega odnosa (odnosa s starši), takoj podajo v drugega (s partnerjem). Takšne osebe se tako sploh nimajo možnosti prav razviti kot individuumi in ravno zaradi tega se jim je izredno težko ločiti ali prekiniti odnos, saj se ob tem počutijo, kot bi izgubile same sebe. Podoben fenomen lahko opazimo tudi pri osebah, ki skačejo iz ene partnerske zveze v drugo.

6. Depresivne osebnosti

Nezmožnost ločitve se pogosto opaža tudi pri depresivnih osebnostih, ki so skorajda bolezensko odvisne od ljubezni, nenehno iščejo potrditve ali vsaj iluzijo, da se jih

potrebuje, saj sicer v sebi ne znajo poiskati nobenega življenjskega smisla. Brez partnerja se počutijo ničvredne in nepotrebne (Lupkes 2012, 43).

Mnogo žrtev, ki ne zbere dovolj moči za ločitev oz. prekinitev odnosa, pa razvije prav posebne tehnike preživetja, ki jim olajšajo življenje. Gre za različne vedenjske vzorce psihično zlorabljenih žrtev, ki še vedno vztrajajo v odnosu. Na začetku se običajno še trudijo spremeniti in izboljšati situacijo, kasneje pa zaradi utrujenosti in želje po mirnem življenju tega ne počnejo več in se odločijo za različne tehnike, kjer lahko uporabljajo le eno ali se odločijo za kombinacijo različnih (Grašinar 2014):

- prevzemanje identitete: partner popolnoma prevzame vrednote in mnenja drugega, saj mu le to zagotavlja, da se prepri in situacija umirijo. Pogosto tudi podobno govori in ima podobno telesno mimiko kot nasilni partner, ob tem pa v celoti opusti lastno mnenje, saj se v vsem strinja z nasilnim partnerjem. Pogosto zelo dolgo traja, da žrtev to zazna, saj se vse skupaj dogaja počasi in postopoma in lahko traja več let.
- podrejenost: gre za podobno situacijo kot pri prevzemanju identitete le, da žrtev tukaj svojega mnenja sploh ne izraža in sledi vsemu kar reče partner.
- izključenost: partner vrši nad žrtvijo popoln nadzor, kamor spada tudi oženje kroga ljudi s katerimi se lahko družijo. Pogosto se tako žrtev kar sama umakne od ljudi, ki jih partner ne odobrava, saj ve, da se bo s tem izognila nadaljnjim prepirom, vendar s tem izgubi pomembne socialne stike.
- zloraba substanc: velikokrat si žrtve najdejo uteho tudi v različnih substancah, preko katerih si lajšajo bolečino, ki jo doživljajo ob nasilnem partnerju (najpogosteje gre za zlorabo alkohola, tablet, marihuane...).

4. POMEN PRIMARNE DRUŽINE IN POSAMEZNIKOV RAZVOJ

Za družino lahko rečemo, da je osnovna celica družbe, kjer se odigravajo najpomembnejše zgodbe in doživetja vseh nas. Znotraj primarne družine se oblikuje naša osebnost, poteka primarna socializacija in individualizacija. Je gravitacijsko in vrednostno središče temeljnega človeškega odnosa. Je rastišče, zavetišče in tudi pribežališče njenih družinskih članov pred različnimi preizkušnjami. V njej se neprestano odvijajo in prepletajo procesi osamosvajanja kot tudi povezovanja (Gradišar 2005, 38).

Vse pa ni osredotočeno samo na družino v smislu starši - otroci, pač pa je za celoten razvoj pomembna tudi razširjena družina, kamor spadajo stari starši, strici in tete, ki imajo prav tako pomembno vlogo (Perko 2008, 144). Tako kot otrok potrebuje družino in starše, tako tudi starši potrebujejo svoje starše. Stari starši pa tudi strici in tete so lahko staršem v veliko pomoč pri varstvu in odgovornosti za otroka, današnji tempo je za marsikoga enostavno prenaporen in starši sami več ne zmorejo skrbeti za otroka, še posebej, če sta oba zaposlena, tako jima je lahko družina v veliko pomoč pri preobremenjenosti. Seveda pa je bistvenega pomena tudi čustvena podpora in vrednote, ki jih stari starši prenesejo na vnuke (Brazelton 1999, 436-440).

Kot je že znano, smo vsi ljudje bitja odnosov in prav ta naša usmerjenost k odnosom se na najbolj enkraten način pokaže prav znotraj naše primarne družine. Le-ta naj bi bila za vsakogar varen prostor, kjer naj bi starši zadovoljili otrokove potrebe po pripadnosti in ljubljenosti (Gostečnik 2006, 415). Če je otrok v odnosih v svoji primarni družini obravnavan kot otrok, bo tudi kot odrasel sposoben brez težave navezovati odnose z drugimi (Winterhoff 2010, 25). Otrok bi se moral znotraj svoje primarne družine počutiti predvsem varnega, kar naj bi pomenilo tudi to, da se zaveda, da ima v družini vedno svoje mesto, kjer bodo ob njem ljubeči starši, ki mu bodo poskušali vedno pomagati po najboljših močeh. Zato bi glavni cilj staršev moral biti predvsem ta, da otroku to omogočijo in da odraščá s takšnimi občutki (Zalokar Divjak 2000, 16-18). Kljub temu pa mora družina otroka vzgojiti in mu znati postaviti meje, tukaj mora biti

jasno postavljena razmejitev med vzgojo in razvajanjem, saj so razvajeni otroci pogosto v sebi zelo nesrečni (Erb 1997, 96-97).

Če družina in okolje otroku omogočata in spodbujata razvoj osebnosti, lahko otrok razvije temeljni občutek varnosti, občutek povezanosti z drugimi, avtonomijo, občutja svobodne volje, iniciativnost in samokontrolo (Erikson 1963).

Primarna družina naj bi otroku zadovoljila deset temeljnih potreb, to pa so: potreba po družinski pripadnosti, po afektivni vzajemnosti, po varnosti, po sistemski razmejitvi, po stabilnosti odnosov, po razrešitvi zapletov, po razpletu travm, po ustvarjalnosti travm, po zadovoljitvi potreb in po umeščenosti v družino (Gostečnik 2006, 416-453).

Kompan Erzarjeva (2006, 15) in Perko (2008, 151-157) pa poudarjata, da je za zdrav in normalen razvoj družine in otroka pomembnih pet pogojev, to so: pripadnost, zaupanje, dostojanstvo/spoštovanje, prepoznavnost in sočutje:

- pripadnost: gre za temeljno potrebo posameznika in družine. Otrok namreč mora v družini začutiti pripadnost in vključenost, če tega ne bo začutil, bo za njega pripadnost drugim vedno pomenila bolečo izkušnjo zavrženosti. Tak posameznik se bo zato izogibal odnosom z drugimi in pogosto zamenjal pristen odnos z ljudmi z različnimi zasvojenostmi.
- zaupanje: otrok mora staršem popolnoma zaupati, zaupati mora njihovim odzivom, ki morajo biti pristni. Patologija odnosa starši - otrok je velikokrat prav v tem, da so otroci zelo prestrašeni, ker staršem ne morejo zaupati. Na tem mestu lahko omenimo t.i. dvojno sporočilo, kjer gre za to, da starši v odnosu z otroki zadovoljujejo lastne potrebe in ne otrokovih, tukaj gre za hudo čustveno nasilje nad otroki. Izguba zaupanja v starše se pogosto kaže tudi pri ločenih starših, kjer partnerji obračunavajo drug z drugim preko otrok. Čustveno nasilje pa je prisotno tudi v zahtevah staršev po pretirani hvaležnosti otrok. Pomembno je, da so odnosi in čustva v družini pristna, če pa vse skupaj temelji na laži, pa ima to za otroka vsekakor destruktivne posledice.
- dostojanstvo/spoštovanje: z drugo besedo lahko ta pojem imenujemo tudi kompetenca, kar pravzaprav pomeni notranjo razsežnost samospoštovanja. Temelj tega samospoštovanja se kaže v doživljanju otroka v družini kot

uspešnega. To preprosto pomeni, da se otrok staršem ne potrebuje nenehno dokazovati in si na ta način pridobivati njihovo pozornost, svojih uspehov se lahko iskreno veseli, brez kakršnegakoli ozadja dokazovanja, tako kot se lahko normalno sooča tudi s porazi. Zato se morajo vsi člani v družini znati poslušati, ter upoštevati želje in potrebe drugih.

- prepoznavnost: gre za to, da je posameznik sposoben razviti svoj osebni stil ter se zaveda svoje individualnosti.
- sočutje: v družini mora biti temeljno, saj je le-ta prostor, ki nam predstavlja varnost, kamor spada tudi to, da nam bodo starši znali prisluhnuti, nas potolažiti in bili z nami iskreni.

V otroku je torej že od rane mladosti zelo veliko različnih občutij, ki jih sam ne more predelati, zato je pri tem najbolj pomembno, da mu ob strani stoji odrasla oseba, najpogosteje so to starši, ki namesto njega predelajo ta občutja. Bistveno je namreč, da otrok potrebuje pomoč in varnost in prav družina je tista, ki mu mora predstavljati tak prostor, kjer bo otrok vedno dobil oporo. Ob tem pa ne smemo pozabiti, da morata biti tako oče kot mati v družini enotna, saj se bo le tako lahko otrok normalno razvijal (Gostečnik 2014, 60-84).

4.1 Vpliv primarne družine

V zadnjih nekaj desetletjih je prišlo do velikega preskoka pri razmišljanju, strokovnjaki in raziskave postavljajo prav odnose v primarni družini med poglavitne vzroke za vse duševne bolezni kot tudi motene medosebne odnose v povezavi s tem (Erzar 2007, 25-26). Vse bolj je v ospredju zanimanja strokovne javnosti tudi nasilje nad otroki in pomoč takšnim otrokom. Tudi raziskave kažejo in potrjujejo zvezo med izkušnjami agresije v otroštvu in kasnejšimi psihičnimi motnjami posameznika. Osebe z različnimi psihičnimi motnjami veliko pogosteje navajajo nasilje in stresne dogodke v otroštvu kot pa zdravi posamezniki (Benedik 2004, 31).

Primarna družina, torej starši, imajo na otroka zelo močan vpliv, saj ne zaznamujejo samo njegovega otroštva, pač pa tudi celotno nadaljnje življenje. Od tega kako bo otrok doživljal odnose v družini, je odvisen tako njegov življenjski slog kot tudi ustvarjanje njegove lastne družine in odnosi znotraj nje. Gre za to, da družina, v kateri otrok odrašča, za vedno pusti pečat v njegovem mišljenju, čustvih, vedenju in zaznavah. Zato se moramo zavedati, da je odnos staršev do otroka bistven. Ustvarjanje posameznikovega psihičnega prostora se namreč začne že zelo zgodaj, že ob odnosu z materjo med dojenjem si otrok ustvarja ta prostor, prav tako pa je ta odnos osnova vsakega drugega odnosa. Raziskave namreč kažejo, da naj bi bila bistvena prav prva tri leta otrokovega življenja (Gostečnik 2005, 60).

Velikokrat pa se starši sploh ne zavedajo, kakšno škodo lahko povzročijo otrokom z vsemi svojimi negativnimi vzorci in dejanji. Ko otrok odraste, bo namreč vedno in povsod hrepenel po teh primarnih odnosih, ne glede na to, če so bili pozitivni ali ne. Njegovo življenje se bo nezavedno vrtelo okoli izpolnitve primarnih odnosov (Gostečnik 2006, 453).

Psihična struktura vsakega posameznika je namreč sestavljena iz spominov in vzorcev, ki jih je prenesel od matere in očeta in njunega odnosa. Christian Gostečnik (2006, 417) v svoji knjigi *Neustavljivo hrepenenje* primerja posameznika s kiparjem, ki svojo notranje psihično strukturo oblikuje iz materiala, ki ga dobi iz modela matere, očeta in njunega odnosa. Pri tem pa posameznik uporablja projekcijsko - introjekcijsko identifikacijo in mehanizem kompulzivnega ponavljanja.

Pri tem pa ne gre pozabiti dejstva, da na zdrav razvoj otrok ne vpliva samo odnos staršev do otrok, pač pa je zelo pomemben tudi odnos staršev do samih sebe (Perko 2008, 166). Če namreč otrok odrašča v družini, kjer starši niso zadovoljni sami s sabo ali celo sovražijo sami sebe, potem je jasno, da takšen starš otroku ne more zadovoljiti osnovnih potreb. Ljudje, ki imajo negativno podobo o sebi, so tako otroku nezmožni nuditi ljubezen, nežnost in oporo, ki je za otroke v procesu odraščanja bistvenega pomena (Kompan Erzar 2003, 30-40). Prav tako je bistvenega pomena, da starši v odnosu do otrok zagotavljajo nevidno ločnico med sabo in otroki, kar je mogoče le, če

so starši v sebi pomirjeni in se tako pojmujejo kot neodvisni individuumi (Winterhoff 2010, 45).

Nasilje v primarni družini ima različen vpliv na otroka glede na njegov spol, moški se pogosteje identificirajo z vlogo povzročitelja nasilja (najpogosteje je to oče), ženske pa lažje z vlogo žrtve (pogosto je to mama). Vse to pa privede do ponavljajočih vzorcev oz. kot bi lahko rekli, do začaranega kroga, kjer prihaja do prenašanja nasilja ali pa trpljenja nasilja v otrokovih kasnejših odnosih (Sladič 2013, 7). Moški, ki so bili kot otroci priče fizičnemu nasilju med staršema, so kar 3 - 5 krat bolj nagnjeni k pretepanju svoje partnerice kot tisti, ki niso imeli takšnih izkušenj iz otroštva (Benedik 2004, 33).

Tako otroci, ki prihajajo iz neurejenih družin, vedno odražajo travme iz družine, saj so zelo ranljivi in se borijo za lastno preživetje tako, da ponotranjijo vse družinske konflikte in travme, saj bi naredili vse, da družina ostane skupaj. In tako se psihična struktura posameznika oblikuje ravno iz teh najzgodnejših odnosov s starši, ki so najpomembnejši. Zato je pomembno, da se v družini začuti brezpogojna ljubezen predvsem staršev do otrok, pa tudi do vseh ostalih članov, da so sprejeti preprosto zato, ker so (Perko 2008, 149-166). Pri otrocih, ki so odraščali v neurejenih družinah in neugodnih pogojih, pa pogosto pride do različnih blokad in motenj. Takšni posamezniki namreč niso sposobni obvladovati in predelovati stresnih dogodkov kot tudi običajnih življenjskih obremenitev. Tako lahko pride do patološkega odgovora v obliki raznih psihičnih motenj (Benedik 2004, 32).

Kot vidimo, se torej nasilje v veliko primerih prenaša iz generacije v generacijo, čemur pravimo tudi teorija integracijskega prenosa. Prav ta teorija namreč poskuša razložiti prenos nasilja iz generacije v generacijo, kar podkrepijo tudi številne raziskave na tem področju (Domiter Protner 2014, 56-57). Vse to pa lahko poteka na različnih ravneh in sicer preko:

- mehanizmi psiho-dinamike: otrok, čigar otroštvo je bilo prežeto z nasiljem, je lahko v odrasli dobi sovražno in maščevalno nastrojen proti svetu, kar pomeni tudi, da ni sposoben globlje empatije do drugih.

- model: družina je otrokov model za učenje in če otrok v svoji družini vidi nasilje, bo tudi sam prevzel tak način reševanja konfliktov.
- možganske poškodbe: prisotne so predvsem pri otrocih, ki so bili žrtve fizičnega nasilja, kjer se jim možgani zaradi poškodb tako »preoblikujejo«, da se niso več sposobni obvladovati, predvsem svoje agresije.
- genetika: gre za to, da se določene duševne motnje prenašajo z geni.
- revščina in nesreča: ki se v mnogih primerih prenašata iz roda v rod, kar družino spravlja pod stres in povzroča motnje in nasilje v odnosu (Kornhauser 1995, 55-56).

Zraven primarne družine na posameznika sicer vplivajo tudi drugi dejavniki, kot so: družba in sovrstniki, stereotipi, mediji in socialne razmere, vendar ima med vsemi naštetimi primarna družina največji vpliv.

4.2 Zloraba otrok v družini

Termin zloraba je kulturološko in tudi družbeno pogojen, z drugo besedo pa lahko temu rečemo tudi trpinčenje otrok (Domiter Protner 2014, 14). Otroci so najšibkejši in najbolj občutljiv člen vsake družbe in prav zaradi svoje krhkosti in nemoči so pogosto žrtve zlorabe, ki na otroku pusti trajne posledice.

- Fizična zloraba: je telesno trpinčenje otroka, ki ima za posledice zlome, modrice, zvine, ožganine... Gre za pretepanje otroka s trdimi predmeti, potiskanje in metanje stvari v otroka. Med fizično zlorabo spadajo prav tako klečanje, odrekanje ali posiljevanje s hrano, vlečenje za uho, za lase. Otroku je lahko žrtev fizičnega nasilja tudi, če želi poseči v spor med staršema, ki se pretepata (Domiter Protner 2014, 15). Oseba, ki je sposobna kaj takega narediti otroku, je lahko v stanju, ko izgubi samokontrolo ali pa kaj takega počne namerno, saj uživa v trpljenju otroka. Fizično zlorabo lahko najlažje prepoznamo, saj so na telesu vidni znaki (Kornhauser 1995, 13-58).

- Spolna zloraba: vključuje spolne odnose, neprimerno dotikanje, ekshibicionizem, siljenje k pornografiji itd. Spolno zlorabo je zelo težko odkriti in mnoge žrtve o njej molčijo vse življenje, še posebej, če se je ta zgodila v družini (Kornhauser 1995, 58-60).
- Zanemarjanje: otroci naj bi bili tej obliki zlorabe najpogosteje izpostavljeni (Domiter Protner 2014, 19). Gre za opustitev neke dejavnosti, ki je nujna za otrokov zdrav razvoj. Tu lahko omenimo odrekanje hrane, odrekanje varnosti, odrekanje zdravniške pomoči, odrekanje šolanja in navsezadnje tudi odrekanje ljubezni in čustev. Zanemarjanje bi lahko šteli tudi pod fizično ali psihično zlorabo (Kornhauser 1995, 60).
- Münchausnov sindrom: gre za to, da si nekdo od družinskih članov, najpogosteje je to mama, izmisli, da je otrok bolan ali pa namerno povzroči na otroku znake, ki kažejo na določeno bolezen. Otrok je tako nenehno izpostavljen preiskavam in zdravniškim posegom, ki negativno vplivajo na njegovo zdravje (Domiter Protner 2014, 15; Kornhauser 1995, 60).
- Psihična zloraba: vse prej omenjene zlorabe zajemajo tudi psihično zlorabo, saj z vsemi zelo škodujemo tudi otrokovi psihi. Med psihično zlorabo tako lahko štejemo zmerjanje, žaljenje, neodzivnost, postavljanje zahtev, ki presegajo otrokove zmogljivosti, poniževanje, zastrahovanje, izolacijo, izsiljevanje, izkoriščanje otroka. Psihično zlorabo je pogosto zelo težko prepoznati in je pogojena tudi socialno in kulturno (Kornhauser 1995, 61-62). Psihična zloraba otrok je prav tako tudi to, če otrok sliši kako se starša nenehno prepirata, če vidi poškodovano mamo / očeta, polomljeno pohištvo, kjer gre za posredno opazovanje nasilja (Domiter Protner 2014, 17).

Tipični znaki, ki kažejo na zlorabo otrok, so poškodbe, ki se kažejo na telesu, vedenjske motnje, motnje spanja, hranjenja, veliko strahu in tesnobe, močenje postelje, povečana agresivnost, samouničevalno vedenje, žalost, slabe ocene oz. slab šolski uspeh (Kornhauser 1995, 66).

4.2.1 Tipi zlorabljaljočega starševstva

Pri starših, ki zlorablajo svoje otroke, prevladujejo takšni, ki so podvrženi čustveni labilnosti, agresiji, psihosocialnim motnjam, prav tako pa je pomemben dejavnik tudi alkoholizem. Zanimivo je tudi dejstvo, da je med vsemi temi precej veliko mladih staršev, ki nimajo dovolj potrpljenja in znanja o vzgoji in potrebah otrok. Zloraba otrok s strani staršev pa lahko sčasoma postane tudi zasvojitvena, tako starši z vedenjem ne morejo nehati in svoje vedenje le še stopnjujejo, kar se lahko konča tudi s smrtjo otroka (Kornhauser 1995, 70-71).

Na kratko bomo opisali štiri glavne tipe staršev, ki lahko tudi s svojo »preveliko ljubeznijo« na otrocih pustijo destruktivne posledice in vso to silno ljubezen uporabljajo v škodo svojih otrok. Beverly Browning Runyon (1993), jih še obširneje opiše v svoji knjigi *Starši, ki preveč ljubijo*.

1. Starši, ki dajejo in se vdajajo: to so starši, ki otrokom preveč dajejo in popuščajo, pogosto so zelo neodločni in v ozadju je njihova potreba po tem, da bi bili otrokom všeč, ki pa izhaja iz njihovega pomanjkanja samospoštovanja. Za svojega otroka so pripravljeni narediti vse, samo, da bi jih imel rad in bi mu bili všeč, kar pomeni, da takšnem odnosu ni nobenih mej in vse, kar si otrok želi, tudi dobi, saj mu želijo v vsem ustreči. Na žalost, pa s tem pri otroku pogosto dosežejo prav nasproten učinek kot ljubezen, ko otrok odraste, lahko do takšnih staršev občuti mnogo jeze in zamere, pogosto pa zraste v narcisoidno, neodgovorno osebo z zelo nizko samozavestjo (Runyon 1993, 27-46).

2. Starši, ki silijo in kaznujejo: imajo od otrok prevelika pričakovanja in si prizadevajo za njihovo popolnost. Takšni starši z otrokom ne sočustvujejo in so izjemno nepotrpežljivi, saj od otrok želijo videti samo uspešne rezultate. Tako lahko na tem mestu že govorimo o čustveni zlorabi. Zato bodo takšni otroci imeli kasneje hude probleme na vseh področjih. Pogosto postanejo obsedeni z doseganjem uspehov in dokazovanjem drugim ali pa jim uspeh ne bo pomenil nič in se bodo želeli od staršev čim prej distancirati (Runyon 1993, 47-63).

3. Starši, ki kritizirajo in kontrolirajo: gre za starše, ki so zelo urejeni in disciplinirani ter želijo imeti nenehno vse pod kontrolo, še posebej pa svoje otroke. Problem je, da takšni starši niso najbolj čustveni in ne znajo poslušati oziroma slišijo samo tisto, kar bi sami radi slišali in najbolj slišijo tisto, kar je potrebno popraviti, da lahko spet kritizirajo. Otrok, ki odrašča ob taki starših, se globoko v sebi vedno počuti, da je razočaral starše in jih ne bo mogel nikoli z ničemer zadovoljiti. Ob vsakem otrokovem uspehu namreč starši najdejo nekaj, kar ni bilo tako dobro in bi bilo potrebno popraviti. Kot odrasli imajo takšni otroci velike probleme s samozavestjo, samospoštovanjem, osamljenostjo, lahko si zadajo tudi nedosegljive cilje, ki v njih ponovno sprožijo občutke, da niso dovolj dobri, nenehno so tudi pod močnim stresom in sovražni do ostalih (Runyon 1993, 65-83).

4. Starši, ki branijo in zanikajo: so do svojih otrok preveč potrpežljivi in se izogibajo dejanskim problemom in s tem tudi realnosti ter za vsako otrokovo stvar najdejo opravičilo. Vedno mu pomagajo in ga rešujejo, s tem pa otroku dovolijo, da nikoli ni nič kriv in za nič odgovoren. Pogosto so takšni starši kasneje tudi žrtve manipulacije s strani svojih otrok, starši pa manipulirajo z vsemi drugimi, da bi otroku zagotovili boljše življenje. Otroci takšnih staršev pogosto zrastejo v delikventne, neodgovorne osebe, ki so pogosto nagnjene h kriminalu (Runyon 1993, 83-97).

4.2.2 Neprimeren odnos otrok - mati

Razvoj otroka še je posebej pogojen z odnosom, ki ga je imel otrok z mamo. Če je bil ta odnos in občutki ob odnosu nekaj negativnega, bo tako otrok vedno znova iskal manjkajoče materino priznanje in bo tako razpet med dvema skrajnostma ali bo idealiziral ženske ali pa jih preziral in bežal od njih. V obeh primerih pa bo le s težavo vzpostavil intimen odnos s partnerjem (Perko 2008, 195).

Kompan Erzar in Poljanec (2009, 93-100) primerjata mater z zrcalom, saj je prav mati tista, kamor se otrok smeji in joka, njena naloga pa je, da ga ob vseh njegovih čustvih zna pomiriti na pravi način. Najpomembnejši pri vsem pa je prvi stik med otrokom in materjo, ki je pogoj, da otrok sploh preživi, če tega stika novorojenčki ne dobijo, lahko umrejo. Tako lahko vidimo, kako močna je pravzaprav ta vez med otrokom in materjo.

Pri ljudeh, ki so do svojih partnerjev psihično nasilni, pa se pogosto pokaže nek primanjkljaj materinske ljubezni, saj je odnos mame do otroka pogosto bil izražen na naslednje načine:

- prezahtevna mati: tak otrok postane od matere preveč odvisen in prenese svoje notranje strahove na partnerja, ne, da bi se tega sploh zavedal (Forward in Torres 2006, 112).
- dušeča mati: je mati, ki s svojimi dejanji otroka duši in ga nenehno kontrolira, pogosto se tako obnaša tudi do svojega partnerja. Posega na vsa področja otrokovega življenja in povsod želi imeti glavno besedo, tudi, ko otrok odraste. Vsi pa vemo, da so dobri starši prav tisti starši, ki otroku omogočijo tudi ločitev. Dušeča mati pusti s svojim odnosom na otroku velike posledice, ki jih otrok prenaša dalje, v vsa svoja partnerska razmerja. Tako se takšna oseba počuti, da bo vedno dobila karkoli bo želela in bo vedno vse po njegovem - kar pomeni, da mu ni potrebo prenašati nikakršnih vznemirjenj in probleme bo reševal namesto njega, vedno nekdo drug. Mati mu namreč v otroštvu ni omogočila, da se sam spopade s svojo frustracijo in obvlada situacijo, saj je bila vedno ob njem in ga rešila pred vsako neprijetnostjo, tudi pred tistimi, katere bi se otrok moral naučiti obvladati sam. Tak otrok tako v odraslosti ne bo sposoben sam rešiti nobene prepreke. Otroku, ki odraste ob dušeči materi, ima tudi občutek nezadostnosti, ki z leti še narašča. Nikoli namreč ne razvije občutka, da lahko sam upravlja s svojim življenjem, ker je vedno namesto njega upravljala mati. Ko odraste, bo vse potencialne partnerje videl kot nekoga, ki ga želi nenehno nadzorovati in kontrolirati in ravno zaradi tega bodo vsi njegovi odnosi temeljili na borbi za prevlado. Še posebej je ta fenomen opazen pri moški populaciji, ki se bojijo, da bi jih ženska »oropala« moškosti (Forward in Torres 2006, 122-125).
- zlorablajoča mati: tukaj gre za materino zlorabljanje, teroriziranje in kaznovanje, otrok je pri takšnem odnosu zelo nemočen in prestrašen. V sebi pa skriva zelo veliko besa in strahu (Forward in Torres 2006, 129).
- zavračajoča mati: otrok odraste ob sporočilu, da so njegove potrebe po varnosti, ljubezni in toplini nekaj sramotnega, saj ga mati ob teh potrebah vedno znova zavrne in jim ne da veljave. Zato se taka oseba z leti trudi te potrebe prikriti na različne načine. Susan Forward in Jan Torres (2006, 129-131) ugotavljata, da

pogosto prav »ženomrzci« odraščajo ob takšni materi in prav zaradi tega se do partnerk obnašajo nasilno, saj se želijo ubraniti pred občutki ranljivosti in zaradi tega zanikajo tudi potrebe svoje partnerke. To pa do neke mere tudi pojasni dejstvo, zakaj so »ženomrzci« tako neobčutljivi na trpljenje svoje partnerke.

4.2.3 Neprimeren odnos otrok - oče

Oče se v starševstvu lahko pogosto čuti zapostavljenega in v neenakopravnem položaju v primerjavi s partnerko, ženske oz. matere bi naj bile zmožne večjega čustvovanja z otroki, vendar je tudi oče sestavni del vzgoje otroka. Zato je pomembno, da ga partnerka ne izključuje iz vzgoje in nege otroka ampak mu dovoli, da je oče v polnem pomenu besede. Tisto partnerstvo, kjer sta oba starša enakopravna, je namreč najboljša garancija za otrokov normalni razvoj in vzgojo (Brajša 1987, 67-109). Posebej pri vzgoji sinov se v času odraščanja začnejo pojavljati različne napetosti med materami in sinovi in tukaj je pomembno, da stopi v ospredje oče in prevzame svojo vlogo, saj bo očetova prisotnost ali odsotnost kasneje imela velik vpliv tudi na odnose otroka (Elium in Elium 2000, 27-30).

Če je otrok med odraščanjem brez očeta oziroma oče manjka in ni prisoten, lahko to pusti posledice, kot so negotovost, pomanjkanje zaupanja, skrhana samozavest in odsotnost ključnih orientacijskih točk. Prisotnost očeta je pomembna tako za dečke kot za deklice, čeprav nekateri menijo, da naj bi očetova odsotnost bolj škodila dečkom. Otroci se namreč oblikujejo prek poistovetenja s staršem, ki je istega spola, torej dečki z očetmi in deklice z materami. Tako je za dečka nujna prisotnost moškega, s katerim se lahko primerja, ocenjuje in se nauči postavljati meje. Očetova prisotnost pa prav tako sinu omogoči tudi izstop iz sveta žensk (Arenes 2003,25). Če so dečki nenehno obdani samo z žensko družbo, bodo namreč proti njim lahko zavzeli obrambno držo in se tako obdali z nekakšnim čustvenim oklepom in tako bo zmanjšana tudi njihova čustvena odprtost (Meves 2008, 58-59).

Čeprav je ženska v nosečnosti ta, ki nosi otroka, pa ji mora moški še posebej v tem obdobju stati ob strani in ji izkazovati veliko ljubezni in varnosti, vse to bo namreč

kasneje čutil tudi otrok. Tako kot mati, je tudi oče za otroka nezamenljiv (Kompan Erzar in Poljanec 2009, 101-116).

Ugotavljamo, da so očetje v otroštvu zlorablajočih partnerjev pogosto zavzeli naslednje vloge:

- tiran: če je otrok odraščal ob očetu tiranu, to pomeni, da je ves čas gledal, kako oče na različne načine zlorablja mamo in tako je imel samo dva vzorca ali bo partnerja zlorablja in tiraniziral kot oče ali pa bo nemočna žrtev kot mati. V večini primerov se dečki, ki odraščajo v takšnih družinah, pogosto odločijo za tiraniziranje, saj že zelo zgodaj vsrkajo vzorec očetovega prezira do žensk. Deček se tako tudi nauči, da mora imeti nenehno kontrolo nad žensko, ki si jo lahko pridobi z nasiljem, hkrati pa z načinom, ko posnema očeta, dobi tudi njegovo odobravanje in pozornost. Pri deklicah pa je pogost vzorec, ki ga prevzamejo od matere, in sicer, da si tudi same najdejo partnerja, ki je do njih nasilen in jih zlorablja, torej so tudi same žrtve, kot je bila njihova mama v odnosu z očetom (Forward in Torres 2006, 115).
- pasiven oče: ob vsakem družinskem problemu se umakne v svoj svet in pri vsem skupaj ne sodeluje. Vendar to ni niti najmanj nedolžno dejanje, tak pasiven oče namreč v sebi skriva zelo močen bes, jezo in mnogo drugih težkih občutij, ki jih ne izrazi na zdrav način. Namesto tega se preprosto umakne in družino ali partnerko kaznuje s tem, da jo ignorira ali se je izogiba, kar pa na celotni družini, še posebej otroku, pušča močne posledice. (Forward in Torres 2006, 126-127).

4.3 Čustveni incest

Mnogokrat se zgodi, da se eden od staršev zaradi razočaranja nad drugim partnerjem, obrne na otroka in tako otroka spremeni v svojega partnerja. Otrok tako prevzame vlogo »moža« ali »žene« in tako starš zlorabi otroka na grob in zahrbtnen način, tukaj govorimo o čustvenem ali prikritem incestu (Perko 2008, 195).

Do čustvenega incesta pride, ko otrok postane objekt naklonjenosti, ljubezni, strasti in ukvarjanja enega od staršev. Gre za to, da razmerje z otrokom zadovoljuje potrebe starša, ne pa otroka. Pri prikritem incestu sicer ne pride do spolnega stika, vendar žrtve čutijo v sebi podobno bolečino, izrabljenost in ujetost kot pa žrtve odkritega krvoskrunstva. Pomembna razlika, ki je med obema vrstama, pa je ta, da se žrtev odkritega incesta običajno že takoj počuti zlorabljeno, medtem, ko se žrtev prikritega incesta sprva počuti privilegirano in idealizirano, vendar se globoko v njej skrivajo občutki, kot so sram, jeza, krivda in bes. Do čustvenega incesta pride največkrat v alkoholičnih in disfunkcionalnih družinah. Opazen pa je v obliki različnih vlog, kot so: mamin mali moški (takšni moški niso sposobni čustvene bližine in svojo bolečino pogosto skrivajo za vzvišeno in nastopaško masko), mamin sinček, princ, mamin zaupnik in svetovalec, princeska in očkova ljubica (Adams 2013, 21-38).

4.4 Paradigma relacijske družinske terapije in pogled na pomen družinskih odnosov

Relacijsko družinska terapija oziroma model RDT, katere avtor je dr. Christian Gostečnik, pravi, da se doživetja in afekti iz zgodnje mladosti in primarne družine nezavedno ponavljajo v vseh kasnejših odnosih. V primarni družini se namreč ustvarjajo temeljni afekti, ki težijo k temu, da se ohranijo, saj le-ti predstavljajo posamezniku varnost in domačnost, čeprav so zelo boleči (Gostečnik 2010, 315).

Posameznik bo tako v iskanju odnosov in partnerja vedno (nezavedno) težil k temu, da si izbere partnerja, preko katerega želi popraviti odnose iz primarne družine, le, da tokrat v upanju, da bodo odnosi sedaj razrešeni na pozitiven način (Gostečnik 2006, 458).

Ti odnosi, ki jih posameznik doživlja v primarni družini, se namreč vtisnejo zelo globoko v človekovo psiho in nenehno kličejo po razrešitvi (Gostečnik 2005, 13). S tega vidika lahko razumemo tudi pojav psihičnega nasilja, bodisi, da je oseba žrtev ali pa rabelj. RDT pomaga razumeti ta pojav, hkrati pa ga tudi razreševati.

Model RDT temelji na nekaterih ključnih pojmi in pogledih:

1. Sistemski, interpersonalni in intrapsihični nivo: model RDT pojmuje reševanje problemov na treh nivojih. Prvi nivo je sistemski, kjer se upoštevajo odnosi v celotni družini (primarni); drugi nivo je interpersonalni, kjer gre za medosebni odnos jaz - ti, najpogosteje je to odnos med partnerjema in kot tretji je intrapsihični nivo, kjer gre za posameznikov notranji svet (Gostečnik 2010, 316-317).

2. Afektivni psihični konstrukt: ta predstavlja najglobljo povezanost s primarnimi odnosi, tudi z zlorabo, če je bila prisotna. V afektivnem psihičnem konstrukt so prisotni obrambni mehanizmi, kot so zanikanje, racionalizacija, disociacija, ki posamezniku na nek način pomagajo, da bi se neposredno soočil z vsemi travmami in občutki, ki mu jih je zloraba pustila. Vendar pa se vsa ta občutja v kasnejših odnosih kljub temu nezavedno prenesejo na drugega (Gostečnik 2010, 317-318).

3. Projekcijsko-introjekcijska identifikacija: je mehanizem, preko katerega se ohranjajo temeljni afekti iz otroštva in odnosov s primarno družino. Posameznik namreč nezavedno prenaša te temeljne afekte in čutenja na partnerja, kjer se v odnosu spet ponovijo (Gostečnik 2010, 317-318).

4. Kompulzivno ponavljanje: tudi tukaj gre za mehanizem človeške psihične strukture, oseba ima namreč močno težnjo po nenehnem ponavljanju in ohranjanju odnosov iz primarne družine (Gostečnik 2010, 317-318).

5. Temeljni afekt: gre za afekte, kot so jeza, bes, groza, sram in tesnoba, ki so bili ustvarjeni v primarni družini in tako človeka zaznamujejo za vse življenje in ga ženejo v odnose z drugimi (Gostečnik 2010, 319-320).

Vidimo, da je torej bistveno pri RDT to, da vsak posameznik v življenju išče partnerja in odnos, ki je podoben enemu od staršev zaradi katerega ima nerazrešene konflikte, saj si ta primarni odnos želi izboljšati oziroma lahko bi rekli, da posamezniku nov odnos predstavlja neke vrste popravni izpit.

5. PREDSTAVITEV PROBLEMA IN HIPOTEZE

Namen magistrskega dela je raziskati oziroma dokazati povezavo med odnosi v primarni družini, torej odnosi med starši in otroci in kasnejšim psihičnim nasiljem nad partnerjem.

V zadnjih nekaj desetletjih je namreč prišlo do velikega preskoka pri razmišljanju na tem področju in tako strokovnjaki ter pretekle raziskave postavljajo prav odnose v primarni družini med poglavitne vzroke za vse kasnejše motene medosebne odnose (Erzar 2007, 25-26). Primarna družina je namreč tista, ki otroka najbolj zaznamuje, ključna pri vsem skupaj pa naj bi bila še posebej prva tri leta otrokovega življenja (Gostečnik 2005, 60). To je zelo pomembno dejstvo, ki bi se ga ljudje, še posebej starši, morali zelo dobro zavedati. Predvsem pa je smiselno to povezati s psihičnim nasiljem nad partnerjem, saj gre za najbolj razširjeno obliko nasilja, ki pa je kljub temu prevečkrat zapostavljena in se mnogi ne zavedajo destruktivnih posledic, ki jih tovrstno nasilje povzroča. Psihično nasilje lahko pusti prav takšne posledice kot fizično ali spolno nasilje (Kuhar 1999, 9). Prav zato je namen raziskave dokazati oz. raziskati povezavo z odnosi v primarni družini in kasnejšim psihičnim nasiljem nad partnerjem in tako podkrepiti teorijo integracijskega prenosa, ki temelji na dejstvu, da se nasilje prenaša iz roda v rod, kar je uspelo dokazati že mnogim raziskavam (Domiter Protner 2014, 56-57).

Zastavljene hipoteze so:

1. Obstaja statistično pomembna povezava med odnosi v primarni družini in kasnejšim psihičnim nasiljem nad partnerjem.
2. Ljudje, ki so v otroštvu bili bolj travmirani, so bolj psihično nasilni.
3. Več psihičnega nasilja vršijo ženske nad moškimi, medtem, ko so moški bolj fizično nasilni.

6. METODA

6.1 Udeleženci

V raziskavi je sodelovalo 170 udeležencev, ki so v celoti izpolnili vprašalnik. Od tega je bilo 140 žensk (82,4 %) in 30 moških (17,6 %).

Povprečna starost vseh udeležencev je bila 38, 25 let (SD = 12,25). Pogoj za sodelovanje v raziskavi je bil, da morajo biti udeleženci stari nad 23 let.

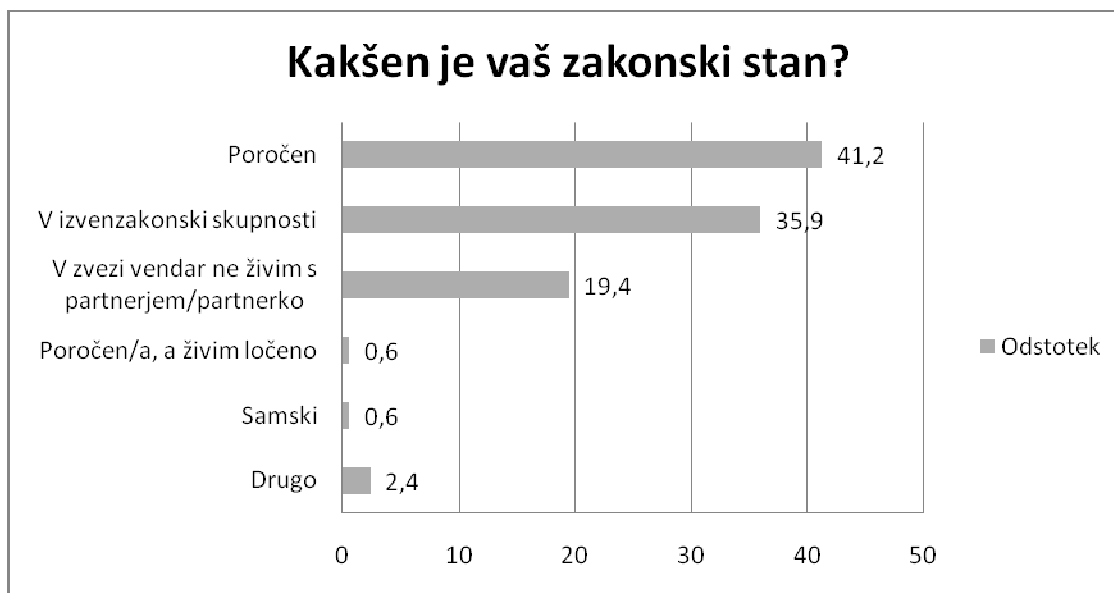
Vseh 170 udeležencev (100%), je bilo v resnem partnerskem razmerju več kot 6 mesecev.

Največ udeležencev je imelo univerzitetno izobrazbo ali drugo bolonjsko stopnjo, sledijo tisti, ki imajo štiriletno srednjo šolo, nato tisti, ki so dosegli visoko izobrazbo ali prvo bolonjsko stopnjo, nato višjo šolo, poklicno šolo, znanstveni magisterij ali doktorat in najmanj je tistih, ki imajo doseženo samo osnovno šolo. Slika 1 prikazuje kolikšen delež udeležencev je imelo posamezno stopnjo izobrazbe.

Slika 1: Izobrazba udeležencev v odstotkih

Največ udeležencev je bilo poročenih, nekaj jih živi v izven zakonski skupnosti, nekateri med njimi so v zvezi, vendar ne živijo skupaj, sledijo tisti, ki niso izbrali nobene navedene opcije, eden udeleženec je poročen, vendar živi ločeno in eden je samski. Slika 2 prikazuje deleže udeležencev glede na zakonski stan.

Slika 2: Zakonski stan udeležencev v odstotkih

Glede na zaposlitveni status je največ udeležencev zaposlenih (102 udeleženca oz. 60 %), 22 udeležencev je študentov (12,9 %), 18 udeležencev (10,6 %) je brezposelnih, 14 udeležencev (8,2 %) je samozaposlenih, 8 udeležencev (4,7 %) je že upokojenih in 6 udeležencev (3,5 %) ni izbralo nobene od naštetih možnosti.

6.2 Pripomočki

V raziskavi smo uporabili tri lestvice in osnovna demografska vprašanja.

Demografska vprašanja so se navezovala na spol, starost (pogoj nad 23 let), zakonski stan (pogoj je bil resno partnersko razmerje vsaj 6 mesecev), izobrazbo in status.

Zraven tega so bile uporabljene še sledeče lestvice:

1. Lestvica o izvorni družini (angl. Family-of-origin-Scale, FOS), katere avtorji so Hovestadt, Anderson, Piercy, Cochran in Fine (1985). S to lestvico smo merili kvaliteto odnosov v izvorni družini oziroma družinsko funkcionalnost. Vprašalnik FOS ima lestvico, ki je sestavljena iz petih stopenj in vsebuje štirideset trditev. Pri vsaki trditvi je potrebno na lestvici od ena do pet označiti svoj odgovor. Pri tem 1 pomeni »nikakor se ne strinjam«, 2 pomeni »se ne strinjam«, 3 »nevtrarno«, 4 »se strinjam« in 5 pomeni »se popolnoma strinjam«. Vsako vprašanje oziroma trditev je točkovana, tako je bilo možno doseči največ dvesto točk ali najmanj štirideset točk in višji kot je rezultat, bolj je družina funkcionalna in kvaliteta odnosov v primarni družini je boljša. Vprašalnik FOS ima dimenzijo izvorna družina in deset poddimenzij, ki pa so: jasnost izražanja, odgovornost, spoštovanje drugih, odprtost do drugih, soočanje z izgubo in ločitvami, razpon čustev, ustvarjanje toplega domačega vzdušja, spopadanje s konfliktnimi situacijami, spodbujanje empatije in razvijanje zaupanja. Znotraj vsake posamezne poddimenzije je bilo mogoče doseči najmanj štiri točke in največ dvajset točk. Vseh deset poddimenzij pa lahko strnemo v dve, in sicer, avtonomija in intimnost. V preteklih raziskavah je notranja zanesljivost vprašalnika bila Cronbachov alfa 0.97, kar pokaže na zelo visoko in dobro zanesljivost vprašalnika (Repič 2006, 117). V naši raziskavi je Cronbachov alfa 0.98, kar prav tako kaže visoko zanesljivost vprašalnika.
2. Multidimenzionalni vprašalnik o čustveni zlorabi (angl. Multidimensional measure of emotional abuse, MMEA), katerega avtorja sta, Murphy in Hoover (1999). S tem vprašalnikom smo merili psihično nasilje v partnerskem odnosu. Vprašalnik je sestavljen iz dveh sklopov in osemindvajsetih trditev, kjer je pri vsaki trditvi na voljo osem stopenj pogostosti dogajanja. Stopnje pogostosti dogajanja gredo od »samo enkrat«, »dvakrat«, »3 - 5 krat«, »6 - 10 krat«, »11 - 20 krat«, »več kot 20 krat«, »nikoli v zadnjih šestih mesecih«, »se pa je že zgodilo« in »nikoli«. V prvem sklopu vprašalnika udeleženci izpolnjujejo vprašalnik za sebe oz. se morajo fokusirati na to, kako pogosto opažajo določeno vedenje pri sebi in delajo to v odnosu do svojega partnerja, pri čemer morajo biti osredotočeni na obdobje zadnjih šestih mesecev. V drugem sklopu vprašalnika pa morajo obkrožiti trditve na podlagi tega, kako pogosto opažajo določeno vedenje pri svojem partnerju oziroma kako pogosto partner dela to njim, kjer

morajo biti prav tako osredotočeni na obdobje zadnjih šestih mesecev. S tem vprašalnikom pridobimo podatke tako za žrtve kot tudi za rablje. Vprašalnik MMEA ima dve dimenziji, in sicer, psihično nasilje in fizično nasilje. Znotraj tega pa so štiri poddimenzije, in sicer, psihično nasilje – izvajanje, fizično nasilje – izvajanje, psihično nasilje – doživljanje in fizično nasilje – doživljanje. Znotraj psihičnega nasilja pa imamo še štiri poddimenzije, to so, omejujoče obsodbe, žalitve, ignoriranje / umik in prevlada / ustrahovanje. Višji rezultat na posameznem delu pomeni več nasilja. Pretekle raziskave so pokazale na visoko notranjo zanesljivost lestvice, Cronbachov alfa je namreč v povprečju 0.91 (Bonechi in Tani 2011). Cronbachov alfa v naši raziskavi je znašal 0.93 (partnerski odnos - doživljanje) in 0.83 (partnerski odnos – izvajanje), kar kaže na visoko zanesljivost vprašalnika.

3. Samo-poročilo o zgodnji travmi (angl. Early trauma inventory-selfreport, ETI), avtorjev Bremner, Bolus in Mayer (2007). S to lestvico smo preverjali prisotnost čustvene zlorabe, psihičnega nasilja oziroma travme v otroštvu, vsa vprašanja se namreč navezujejo na dogodke pred osemnajstim letom. Pri tem vprašalniku je lestvica sestavljena iz štirih sklopov, ki meri dimenzijo zgodnje travme. Znotraj te dimenzije pa imamo še štiri poddimenzije, te so: fizično kaznovanje, splošna travmiranost, čustvena zloraba in spolni dogodki. Udeleženci pri vsaki postavki odgovarjajo z »da« ali z »ne«. Če je večina odgovorov pritrdilnih, torej »da«, pomeni, da je bilo doživljanje travmatičnih izkušenj višje. Dimenzija zgodnje travme je seštevek 26 pritrdilnih trditev, ki merijo prisotnost zgodnje travme v otroštvu, kar zavzame vrednosti od 0 do 26. Če je vrednost dimenzije zgodnje travme večja, je bilo tudi doživljanje travm v otroštvu večje. Lestvica je v raziskavah pokazala dokaj visoko stopnjo notranje zanesljivosti, Cronbachov alfa je namreč bil od 0.66 do 0.82 (Wang et al. 2010). V naši raziskavi je Cronbachov alfa 0.82 kar pomeni, da je zanesljivost vprašalnika zelo dobra.

6.3 Postopek

Udeleženci so v raziskavi sodelovali preko izpolnjevanja spletnega vprašalnika, ki je bil oblikovan in objavljen na spletnem portalu »Ika«.

Vabilo za sodelovanje v raziskavi s povezavo do vprašalnika je bilo objavljeno na različnih spletnih portalih (npr. Facebook), forumih, uporabili smo tudi pošiljanje oz. posredovanje drugim preko elektronske pošte. Zbiranje vseh podatkov je trajalo natanko tri mesece, od januarja 2016 do aprila 2016.

Za vključitev v raziskavo sta bila postavljena dva pogoja in sicer, starost nad 23 let in da so udeleženci vsaj 6 mesecev v resnem partnerskem razmerju.

Analizo vseh podatkov oziroma rezultatov smo opravili s programom SPSS, rezultati pa so prikazani v tabelah in grafih.

7. REZULTATI

Tabela 1: Deskriptivna statistika skupnih dimenzij posameznih vprašalnikov

	N	As	M	SD	min/max
Psihično nasilje- izvajanje	170	4,55	4,00	4,28	0/20
Psihično nasilje- doživljanje	170	5,32	4,00	6,03	0/24
Izvorna družina (FOS)	170	145,70	152	31,28	51/195
Zgodnje travme (ETI)	170	5,31	5,00	3,97	0/16

Opombe: N - število udeležencev (170), A - aritmetična sredina, SD - standardni odklon, min - najnižja vrednost, max - najvišja vrednost, M - mediana.

Povprečna vrednost pogostosti izvajanja psihičnega nasilja je na lestvici od 0 do 28, znašala 4,55, medtem, ko so udeleženci v nekoliko večji meri psihično nasilje doživljali (As = 5,32).

Iz zgornje tabele je razvidno tudi, da je povprečna vrednost kvalitete odnosov v primarni oz. izvorni družini 145,70. Pri tem 40 pomeni najmanjšo kvaliteto odnosov v družini in 200 največjo kvaliteto odnosov v družini.

V povprečju so udeleženci doživeli 5,31 vrst travm. Najmanj travm, ki so jih udeleženci doživeli, je 0 in največ 16.

Tabela 2: Deskriptivna statistika poddimenzij vprašalnika o zgodnji travmi (ETI)

	N*	As	M	SD	min/max
Fizično kaznovanje	167	1,84	2	1,52	0/5
Splošna travmiranost	167	2,22	2	1,79	0/9
Psihična zloraba	167	1,04	0	1,64	0/5
Spolni dogodki	167	0,29	0	0,75	0/4

Opombe: *Vzorec vseh udeležencev je 170, vendar ponekod udeleženci niso odgovorili na celoten vprašalnik, zato je vzorec manjši. N - število udeležencev, As - aritmetična sredina, SD - standardni odklon, min - najnižja vrednost, max - najvišja vrednost, M - mediana.

Tabela 3: Deskriptivna statistika posameznih poddimenzij vprašalnika o izvorni družini (FOS)

	N	As	M	SD	min/ max
Jasnost izražanja	170	14,18	15,00	3,44	4/20
Odgovornost	170	13,52	14,00	3,33	6/20
Spoštovanje drugih	170	14,72	15,00	3,87	4/20
Odprtost do drugih	170	14,43	15,00	3,56	4/20
Soočanje z izgubo in ločitvami	170	14,27	15,00	3,52	4/20
Razpon čustev	170	15,55	16,00	3,54	4/20
Ustvarjanje toplega domačega vzdušja	170	15,56	16,00	3,57	4/20
Spopadanje s konfliktnimi situacijami brez stresa	170	14,01	15,00	3,74	4/20
Spodbujanje empatije	170	14,73	15,00	3,68	5/20
Razvijanje zaupanja	170	14,73	15,00	3,14	5/20

Opombe: N - število udeležencev, As - aritmetična sredina, SD - standardni odklon, min - najnižja vrednost, max - najvišja vrednost, M - mediana.

Tabela 4: Deskriptivna statistika posameznih poddimenzij vprašalnika o izvajanju psihičnega nasilja v partnerskem odnosu (MMEA – psihično nasilje)

	N	As	M	SD	min/max
Omejujoče obsodbe	170	1,34	1,00	1,62	0/6
Žalitve	170	0,56	0,00	1,07	0/5
Ignoriranje, umik	170	2,06	0,50	2,20	0/7
Prevlada, ustrahovanje	170	0,58	0,00	1,15	0/6

Opombe: N - število udeležencev, As - aritmetična sredina, SD - standardni odklon, min - najnižja vrednost, max - najvišja vrednost, M - mediana.

Tabela 5: Deskriptivna statistika posameznih poddimenzij vprašalnika o partnerskem odnosu (MMEA)

	N	As	M	SD	min/max
Fizično nasilje-izvajanje	170	0,58	0,00	1,15	0/6
Psihično nasilje-izvajanje	170	4,55	3,00	3,67	0/16
Fizično nasilje-doživljanje	170	0,74	0,00	1,58	0/7
Psihično nasilje-doživljanje	170	5,32	3,00	4,77	0/18

Opombe: N - število udeležencev, As - aritmetična sredina, SD - standardni odklon, min - najnižja vrednost, max - najvišja vrednost, M - mediana.

Hipoteza 1: Obstaja statistično pomembna povezava med odnosi v primarni družini in kasnejšim psihičnim nasiljem nad partnerjem.

Da bi preverili pogoj za Pearsonov korelacijski koeficient (normalna porazdelitev, monotonost in homoscedastičnost podatkov), smo izdelali razsevni diagram in histogram s krivuljo (Priloga 1). Zanimalo nas je namreč, ali je odnos med spremenljivkama monoton (naraščajoč ali padajoč) in ali so deviacije od regresijske črte približno normalno porazdeljene (ali imajo enako varianco na obeh straneh). Kolmogorov–Smirnov test (tabela 6), je pokazal, da se podatki na vprašalniku psihično

nasilje in vprašalniku o izvorni družini ne porazdeljujejo normalno. Zato smo za preverjanje povezanosti med spremenljivkama uporabili Spearmanov korelacijski koeficient.

Tabela 6: Kolmogorov-Smirnov test normalnosti distribucije spremenljivk izvajanje psihičnega nasilja in izvorna družina

	KS	sp	KSp
Psihično nasilje v partnerskem odnosu- izvajanje	0,15	170	0,00
Izvorna družina	0,11	170	0,00

Opombe: KSp - statistična pomembnost, KS - vrednost Kolmogorov-Smirnov testa, sp - stopnja prostosti.

Tabela 7: Spearmanova korelacija med izvajanjem psihičnega nasilja v partnerskem odnosu in funkcionalnostjo v izvorni družini

		Psihično nasilje v partnerskem odnosu- izvajanje
Izvorna družina	r	-0,24**
	p	0,00
	N	170

Opombe: r - Spearmanov koeficient korelacije, p - statistična pomembnost, N - število udeležencev, ** - statistična pomembnost na nivoju 0,01.

Iz zgornje tabele je razvidno, da obstaja med obema dimenzijama negativna povezanost, ki je statistično značilna oz. pomembna. Tako lahko hipotezo, ki pravi, da obstaja statistično pomembna povezava med odnosi v primarni družini in kasnejšim psihičnim nasiljem nad partnerjem, **potrdimo**. Ugotovili smo namreč, če so odnosi v primarni družini bolj kvalitetni, je pogostost izvajanja psihičnega nasilja v partnerskem odnosu manjša in obratno.

Hipoteza 2: Ljudje, ki so v otroštvu bili bolj travmirani, so bolj psihično nasilni.

Da bi preverili pogoj za Pearsonov korelacijski koeficient (normalna porazdelitev, monotonost in homoscedastičnost podatkov), smo izdelali razsevni diagram in histogram s krivuljo (Priloga 1). Zanimalo nas je, ali je odnos med spremenljivkama monoton (naraščajoč ali padajoč) in ali so deviacije od regresijske črte približno normalno porazdeljene. Kolmogorov-Smirnov test (tabela 8), je pokazal, da se podatki na vprašalniku o izvajanju psihičnega nasilja in vprašalniku o izvorni družini ne porazdeljujejo normalno. Zato smo za preverjanje povezanosti med spremenljivkama, uporabili Spearmanov korelacijski koeficient.

Tabela 8: Kolmogorov-Smirnov test normalnosti distribucije spremenljivk izvajanje psihičnega nasilja v partnerskem odnosu in doživljanje zgodnje travme

	KS	sp	KSp
Izvajanje psihičnega nasilja v partnerskem odnosu	0,15	170	0,00
Doživljanje zgodnje travme	0,10	170	0,00

Opombe: sp - stopnja prostosti, KSp - statistična pomembnost, KS - vrednost Kolmogorov-Smirnov testa.

Test je pokazal, da spremenljivki nimata značilnosti normalne porazdelitve in glede na to, da podatki niso normalno porazdeljeni, smo uporabili Spearmanovo korelacijo.

Tabela 9: Spearmanova korelacija med izvajanjem psihičnega nasilja v partnerskem odnosu in doživljanjem zgodnje travme

		Zgodnje travme
Izvajanje psihičnega nasilja v partnerskem odnosu	r	0,22**
	p	0,00
	N	170

Opombe: r - Spearmanov koeficient korelacije, p - statistična pomembnost, N - število udeležencev, ** - statistična pomembnost na nivoju 0,01.

Iz zgornje tabele je razvidno, da obstaja med obema dimenzijama pozitivna povezanost, ki je statistično značilna oz. pomembna. Tako lahko **potrdimo hipotezo**, ki pravi, da

obstaja povezava med doživljanjem travme v otroštvu in kasnejšim psihičnim nasiljem nad partnerjem. Ugotovili smo namreč, da so ljudje, ki so v otroštvu doživljali več travme in bili s tem bolj travmirani, tudi bolj psihično nasilni.

Hipoteza 3: Več psihičnega nasilja vršijo ženske nad moškimi, medtem, ko so moški bolj fizično nasilni ter Kolmogorov-Smirnov test normalnosti distribucije spremenljivk izvajanje psihičnega in fizičnega nasilja v partnerskem odnosu za moške in ženske

Tabela 10: Prikaz aritmetične sredine, standardnega odklona, najvišje in najnižje vrednosti za dimenziji fizično in psihično nasilje (izvajanje)

	Spol	N	As	SD	min	max	KS	KSp
Fizično nasilje	M	30	0,67	1,24	0,00	6,00	0,30	0,00
	Ž	140	0,56	1,13	0,00	6,00	0,40	0,00
Psihično nasilje	M	30	4,00	3,29	0,00	14,00	0,17	0,33
	Ž	140	3,96	3,76	0,00	16,00	0,16	0,00

Opombe: M - moški spol, Ž - ženski spol, N - število udeležencev, As - aritmetična sredina, SD - standardni odklon, min - najnižja vrednost, max - najvišja vrednost, KS - vrednost Kolmogorov-Smirnov testa, KSp - statistična pomembnost.

Zgornja tabela prikazuje, da so ženske na lestvici od 0 do 6, v povprečju manj fizično nasilne (As = 0,56) kot moški (As = 0,67). Razvidno pa je, da so tudi pri psihičnem nasilju dosegale nižje vrednosti (As = 3,96) kot moški (As = 4,00).

Kot je razvidno iz tabele 10, se podatki ne porazdeljujejo normalno, razen pri spremenljivki psihično nasilje pri moških. Glede na to, da podatki v teh dimenzijah niso normalno porazdeljeni, smo za preverjanje razlik uporabili neparametrični Mann-Whitneyev U-test. S pomočjo tega testa smo preverili, ali se povprečne vrednosti obeh skupin statistično pomembno razlikujejo.

Tabela 11: Testiranje razlik med skupinama za dimenzijo fizično nasilje

		N	Povprečni rang	Vsota rangov
Fizično nasilje	Moški	30	92,03	2761,00
	Ženski	140	84,10	11774,00
	Skupaj	170		

		Fizično nasilje-izvajanje
U		1904,00
Z		-0,98
p		0,32

Opombe: U - Mann Whitneyev U-test, p - statistična pomembnost, N - število udeležencev, Z - z vrednost.

Rezultati kažejo, da ne obstaja statistično pomembna razlika med moškimi in ženskami v povprečni vrednosti, zato obdržimo ničelno hipotezo, ki pravi, da med moškimi in ženskami ne obstajajo razlike v pogostosti uporabe fizičnega nasilja.

Tudi za preverjanje razlik v izvajanju psihičnega nasilja med moškimi in ženskami, smo uporabili neparametrični Mann-Whitneyev U-test.

Tabela 12: Testiranje razlik med skupinama za dimenzijo psihično nasilje

		N	Povprečni rang	Vsota rangov
Psihično nasilje	Moški	30	92,03	2761,00
	Ženske	140	84,10	11774,00
	Skupaj	170		

		Psihično nasilje-izvajanje
U		1998,00
Z		-0,42
p		0,67

Opombe: U - Mann Whitneyev U-test, p - statistična pomembnost, N - število udeležencev, Z - z vrednost.

Rezultati kažejo, da ne obstaja statistično pomembna razlika med moškimi in ženskami v povprečni vrednosti izvajanja psihičnega nasilja, zato obdržimo ničelno hipotezo, ki pravi, da med moškimi in ženskami ne obstajajo razlike v pogostosti uporabe psihičnega nasilja.

Hipotezo, ki pravi, da več psihičnega nasilja vršijo ženske nad moškimi, medtem, ko so moški bolj fizično nasilni, **zavrnamo**. Razlike sicer so in potrjujejo smer našega predvidevanja (za del hipoteze, da so moški bolj fizično nasilni kot ženske), vendar niso statistično pomembne.

8. RAZPRAVA

V raziskavi smo si zastavili tri hipoteze, ki so osredotočene predvsem na primarno družino in odnose v njej ter na povezavo s psihičnim nasiljem v kasnejšem partnerskem odnosu.

Prva hipoteza, ki smo jo zastavili, je, da obstaja statistično pomembna povezava med odnosi v primarni družini in kasnejšim psihičnim nasiljem nad partnerjem in kot vidimo, lahko to hipotezo tudi potrdimo. Skozi rezultate raziskave smo namreč ugotovili, da, če so odnosi v primarni družini kvalitetnejši, je manj možnosti za kasnejše psihično nasilje nad partnerjem ali obratno, slabši so odnosi v primarni družini, večja je možnost za kasnejše psihično nasilje nad partnerjem. Tako lahko samo še dodatno podkrepimo mnoge teorije in dejstvo, da je primarna družina temeljnega in bistvenega pomena in, da se skozi zgodnje odnose v primarni družini, kreirajo tudi vsi naši bodoči odnosi. Primarna družina je pravzaprav tista, ki nas v prvih nekaj letih »opremi« za celotno nadaljnje življenje (Rus Makovec 2003, 44). Zlorablajoči kot tudi zlorabljeni ljudje pa tako po večini prihajajo iz nefunkcionalnih družin oz. iz družin, kjer so bili odnosi slabši. Če so namreč posamezniki že v otroštvu imeli slabšo kvaliteto odnosov v primarni družini, bodo pozneje s toliko večjo verjetnostjo tudi sami nasilni ali bodo žrtve nasilje, tak pojav imenujemo krog ali cikličnost nasilja. Starši namreč s svojim vedenjem vedno vplivajo na vedenje svojih otrok, saj jih otrok posnema in prevzame njihove vzorce in navade. In, če je otrok že v otroštvu bil priča nenehnemu prepiranju in nasilju med staršema ali nad njim samim, potem bo po vsej verjetnosti tudi sam kasneje reagiral z nasiljem, saj je to edino, kar pozna.

Odraščanje v nasilni družini sicer pomeni, da je večja možnost, da bo tudi otrok nasilen, nikakor pa to ni pogoj in nuja. Obstaja namreč mnogo svetlih izjem, kjer so bili posamezniki kot otroci žrtve nasilja in ravno zaradi tega v odraslosti ravnajo nasprotno, saj vedo, koliko hudega prinese nasilje. Zato je ob tem potrebno opozoriti in se zavedati tega, da je vsak, ki je nasilen, za svoje nasilje odgovoren sam, saj ima vedno možnost spremembe in tega, da namesto nasilja izbere ravno nasprotno (Kuhar 1999, 28-32).

Rezultati v raziskavi so pokazali tudi, da prav tako obstaja statistično pomembna povezava med doživljanjem travme v otroštvu in kasnejšim psihičnim nasiljem nad partnerjem, kar pomeni, da lahko potrdimo tudi našo drugo zastavljeno hipotezo. Otroci, ki so v otroštvu doživljali travme ali bili žrtve kakršne koli vrste nasilja, so bolj podvrženi temu, da bodo nasilje izvajali tudi kasneje, nad svojim partnerjem. Nasilje, ki je velikokrat del relacijske travme, je namreč edino, kar poznajo, je njihov obrambni mehanizem in tudi orožje. Kot vidimo, je torej otroštvo, ki bi moralo biti brezskrbno in igrivo, pravzaprav obdobje, ki v sebi skriva ogromno nevarnosti. Zelo pogosti so namreč primeri zlorabe otrok in ob tem otroci doživljajo travmatičen stres, ki pa ima močan vpliv na telesni, socialni in čustveni razvoj otroka. Ob tem je potrebno opozoriti tudi na to, da lahko imajo tudi otroci, ki niso doživeli »tipične« travme, ki je opisana v kriterijih za PTSM v DSM-V (kamor spadajo naravne katastrofe, prometne nesreče, ugrabitev, smrt staršev, spolne zlorabe itd.), zelo pogosto hude posledice. Takšne vrste travm so »travme z malim t«, ki prav tako v otroku vzbujajo različna občutja strahu, ničvrednosti, nesposobnosti, nemoči in tesnobe (Cvetek 2009, 37-38).

V raziskavi pa smo poskušali potrditi tudi hipotezo, ki bi naj potrdila, da so ženske pogosteje psihično nasilne, medtem, ko so moški bolj fizično nasilni. Vendar nam zadnje hipoteze, na podlagi dobljenih rezultatov, ni uspelo potrditi, verjetno tudi zaradi manjšega števila moških udeležencev in prevladujočega ženskega vzorca med udeleženci. Hipotezo smo zastavili zaradi tega, saj naj bi bili moški, že zaradi svoje fizične zgradbe, ki je seveda močnejša in testosterona, zaradi katerega so tudi bolj nagnjeni k agresiji, v nekakšni prednosti pred ženskami oz. bi lažje izkoristili svojo fizično premoč nad ženskami, ki so po navadi šibkejše. Vendar so rezultati naše raziskave pokazali, da ne obstajajo statistično pomembne razlike (razlike sicer so, a niso statistično pomembne) in zato na podlagi tega ne moremo potrditi, da so moški bolj fizično nasilni in ženske bolj psihično nasilne.

Ob tem lahko omenimo tudi omejitve, ki zadevajo raziskovanje povezave, med psihičnim nasiljem in odnosi v primarni družini. Predvsem gre pri tej tematiki za zelo občutljive zadeve, o katerih marsikdo ne želi govoriti, se jih ne želi spominjati ali pa jih

enostavno zanika. Tudi pri analizi celotne raziskave smo lahko opazili kar nekaj manjkajočih odgovorov, največ jih je bilo pri Lestvici o izvorni družini (FOS). Ob čemer lahko sklepamo, da marsikdo ni želel odgovoriti na vprašanja, ki zadevajo odnose v primarni družini.

Tako tematika psihičnega nasilja, kot tematika odnosov v primarni družini, sta zelo obširni in marsikaj bi se na tem področju še dalo raziskati. Zanimivo bi bilo podrobneje raziskati pojav psihičnega nasilja na delovnem mestu (»mobing«), ki je zadnje čase vse bolj prisoten. Ali pa se osredotočiti, na eni strani na družine z enim otrokom in na drugi strani, na družine z več otroki in v kontekstu tega raziskati povezavo s kasnejšim nasiljem nad partnerjem.

SKLEP

Psihično nasilje je najbolj razširjeno nasilje, saj smo mu priča skoraj vsakodnevno, vendar se le redki zavedajo njegovih destruktivnih posledic. Še posebej tragično je, če smo žrtve nasilja v partnerskem odnosu, ki bi naj bil nek prostor varnosti in ljubezni. Zato je pomembno o tovrstnem nasilju in njegovih posledicah spregovoriti in opozoriti na problematiko le tega, saj je že zaradi svojih na zunaj »nevidnih« posledic, prevečkrat zapostavljeno. Prav tako pa je pomembno najti vzroke in povezave s tem, kaj je tisto, kar privede nekoga do psihičnega nasilja, tako žrtve kot rablje. Z magistrskim delom in raziskavo smo namreč želeli opozoriti na povezavo s primarno družino in odnosi znotraj nje ter s kasnejšim psihičnim nasiljem v partnerskem odnosu.

Rezultati naše raziskave so tako pokazali, da obstaja statistično pomembna povezava med odnosi v primarni družini in kasnejšim psihičnim nasiljem nad partnerjem. Prav tako smo z raziskavo ugotovili, da obstaja prav tako statistično pomembna povezava med doživljanem travme v otroštvu in kasnejšim psihičnim nasiljem nad partnerjem. Z rezultati pa nismo mogli ugotoviti oziroma niso pokazali, da naj bi bile ženske bolj psihično nasilne, medtem, ko naj bi bili moški bolj fizično nasilni, tukaj namreč ni bilo statistično pomembne razlike.

Kot je že znano iz mnogih teorij in raziskav, nam je tudi v tej raziskavi in celotnem magistrskem delu, uspelo pokazati in dokazati na pomemben in prevladujoč pomen primarne družine in doživljanja travme v otroštvu. Vse se namreč začne v primarni družini, v odnosih z našimi starši, ne pravijo zaman, da so ključna prva tri leta otrokovega življenja. Vendar se, na žalost, še premalo ljudi tega zaveda, zato je pomembno predvsem staršem in tudi bodočim staršem še bolj osvetliti pomembnost njihove vzgoje in odnosa z otrokom. Prav ta vzgoja in zgodnji odnosi namreč kreirajo tudi vse bodoče odnose. In prav starši oz. skrbniki so tisti, ki lahko poskrbijo, da bo otrokov bodoči partnerski odnos varen, poln ljubezni in iskrenosti. Prav tako pa so starši lahko tudi tisti, zaradi katerih bo lahko otrok v svojem partnerskem odnosu nasilen in sovražen. Zato je pomembno, da se problematika psihičnega nasilja med partnerjema, začne reševati in zdraviti, predvsem pa preprečevati, v samem izvoru, torej odnosih v

primarni družini, obenem pa pri tem upoštevati tudi vidike razumevanja vplivov travmatičnih izkušenj in pomena predelave le-teh.

POVZETEK

V magistrskem delu je avtorica preučevala psihično nasilje v partnerskem odnosu v povezavi z odnosi v primarni družini, torej odnosi s starši oziroma skrbniki ter travmatičnimi izkušnjami posameznika v zgodnjem obdobju življenja. V prvem delu, ki je teoretičen, je opisano psihično nasilje, oblike le tega, posledice, cilji ipd. Prav tako pa je opisan tudi pomen primarne družine in predstavljeni vidiki nefunkcionalnih odnosov s starši oz. skrbniki, ki lahko pomenijo tudi travmatično izkušnjo. V drugem delu, ki je empirične narave, pa so predstavljeni rezultati raziskave, v kateri je sodelovalo 170 udeležencev. Rezultati so pokazali statistično pomembno povezavo med kvaliteto odnosov v primarni družini in kasnejšim psihičnim nasiljem nad partnerjem. Prav tako pa se je, na podlagi rezultatov, dokazala tudi statistično pomembna povezava med doživljanjem travme v otroštvu in psihičnim nasiljem nad partnerjem. Na podlagi rezultatov pa ne moremo dokazati, da so ženske bolj pogosto psihično nasilne nad moškimi, moški pa nad njimi pogosteje fizično nasilni, saj rezultati niso pokazali statistično pomembne razlike. Kljub vsemu pa je uspelo dokazati in ponovno potrditi že mnogo teorij o velikem pomenu primarne družine in travmatičnih izkušenj za kvaliteto kasnejših partnerskih odnosov. Ljudje, ki so imeli slabše odnose v primarni družini ali so v otroštvu doživeli travmo, so namreč pogosteje psihično nasilni v partnerskem odnosu, kot tisti, ki so imeli v primarni družini dobre odnose in so brez travmatičnih izkušenj.

KLJUČNE BESEDE: psihično nasilje, partnerski odnos, primarna družina, zloraba, odnosi, pomen primarne družine, starši

ABSTRACT

The author of this master's thesis has researched correlation between psychological violence in romantic partnership and relations in primary family. The first-theoretical part is describing psychological violence, forms of psychological violence, its consequences, etc. In the empirical part the author presents a research, which included 170 participants. The results had shown a statistically significant correlation between relations in primary family and psychological violence against partner later in life. Also, the results had shown a statistically significant correlation between childhood trauma and psychological violence against partner, but regarding the results, we can't demonstrate that women are more psychologically violent against men, as we can not demonstrate that men are more physically violent against women. However, we can prove and confirm a big meaning of primary family and traumatic experiences for romantic partnership quality later in life. People, who had inferior relations in primary family or had experienced a childhood trauma are most likely psychologically violent in romantic partnerships than people, who had healthy relations in primary family and did not experience a childhood trauma.

KEY WORDS: psychological violence, relationship, family, abuse, meaning of the primary family, parents

REFERENCE

Adams, Kenneth M. 2013. *Po tihem zapeljani*. Ljubljana: Založba Modrijan.

Antić Gaber, Milica, Mojca Dobnikar in Irena Selišnik. 2009. Gendering Violence against Women, Children and Youth: From NGO svia Internationalization to National Statesand Back? V: Milica Antić Gaber, ur. *Violence in the EU Examined: Policies on Violence against Women, Children and Youth in 2004 EU Accession Countries*, 17-31. Ljubljana: Faculty of Arts.

Arenes, Jacques. 2003. *Je oče še del družine?* Ljubljana: Oka, otroška knjiga.

Benedik, Emil. 2004. Psihologija agresije-psihične motnje kot posledica doživljanja nasilja v otroštvu. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 55, št. 1: 31-39.

Bolčina, Urška. 2013. Odvisnost od nefunkcionalnih odnosov. Diplomsko delo. Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani.

Bonechi, Alice in Tani, Franca. 2011. Italian Adaptation of the Multidimensional measure of emotional abuse (MMEA). *TPM – Testing, Psychometrics, Methodology and Applied Psychology* 18, št. 2: 65-86.

Brajša, Pavao. 1987. *Očetje, kje ste?* Ljubljana: Delavska enotnost.

Brazelton, Berry T. 1999. *Otrok:čustveni in vedenjski razvoj vašega otroka*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.

Cvetek, Robert. 2009. *Bolečina preteklosti: travma, medosebni odnosi, družina, terapija*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Domiter Protner, Ksenija. 2014. *Zloraba otrok v družini: možnosti ukrepanja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Društvo za nenasilno komunikacijo. 2010. <http://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/kaj-je-nasilje.html> (pridobljeno 3. novembra 2016).

Društvo ženska svetovalnica. 2016. <http://www.drustvo-zenska-svetovalnica.si/nasilje-nad-zenskami/kaj-je-nasilje> (pridobljeno 3. novembra 2016).

Elium, Don, in Jane Elium. 2000. *Vzgoja sinov: Vloga staršev v razvoju zdravega moža*. Ljubljana: Orbis.

Erb, Helmut H. 1997. *Otroci in nasilje*. Ljubljana: Kres.

Erikson, Erik Homburger. 1963. *Childhood and society*. New York: Norton&Company.
Navaja Benedik Emil, Psihologija agresije-psihične motnje kot posledica doživljanja nasilja v otroštvu, 32. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 55, št. 1:31-39, 2004.

Erzar, Tomaž. 2007. *Duševne motnje: psihopatologija v zakonski in družinski terapiji*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Filipčič, Katja. 2002. *Nasilje v družini*. Ljubljana: Bonex založba d.o.o.

Filipčič, Katja. 2008. *Zakon o preprečevanju nasilja v družini. Uvodna pojasnila*. Ljubljana: GV Založba.

Forward, Susan. 1999. *Čustveno izsiljevanje*. Ljubljana: Tangram.

Forward, Susan, in Joan Torres. 2006. *Moški, ki sovražijo ženske in ženske, ki jih ljubijo*. Ljubljana: Tangram.

Glasser, William. 1998. *Teorija izbire*. Radovljica: Top.

Gostečnik, Christian. 2005. *Psihoanaliza in religiozno izkustvo*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.

Gostečnik, Christian. 2006. *Neustavljivo hrepenenje*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.

Gostečnik, Christian. 2010. *Sistemske teorije in praksa*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.

Gostečnik, Christian. 2014. *So res vsega krivi starši?*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.

Gradišar, Cveto. 2005. *Sotočja družinskih odnosov*. Novo mesto: Samozaložba.

Grašinar, Urša. 2014. Psihično nasilje nad ženskami in tehnike preživetja. <http://www.preberite.si/psihicno-nasilje-nad-zenskami/> (pridobljeno 14. avgusta 2016).

Gurian, Michael. 2000. *Dečke vzgajamo drugače: Od otroka do izjemnega moškega*. Tržič: Učila.

Karlin, Vesna. 2011. *Obžalovanje: resnična zgodba o nasilju v družini*. Rakek: T&D.

Knifič, Kristina. 2016. Čustveno izsiljevanje – kako ga prepoznati in se ga osvoboditi. <http://www.sensa.si/osebna-rast/custveno-izsiljevanje-kako-ga-prepoznati-in-se-ga-osvoboditi/> (pridobljeno 11. oktobra 2016).

Kompan Erzar, Lia Katarina. 2003. *Skrita moč družine*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.

Kompan Erzar, Lia Katarina. 2006. *Ljubezen umije spomin*. Celje: Mohorjeva družba.

Kompan Erzar, Katarina, in Andreja Poljanec. 2009. *Rahločutnost do otrok*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.

Kornhauser, Pavle. 1995. Trpinčen otrok: kako prepoznavati in preprečevati fizično in duševno trpinčenje otrok. V: Anka J. Satler, ur. *II. Ciklus seminarjev: Namesto koga roža cveti 1995*, 297-313. Ljubljana: Meridiana.

Kralj, Ana. 2007. Nasilje v družbi, družini in nad posameznikom. *Revija Vita*, št. 61 (2007).
https://www.revijavita.com/vita/61/Nasilje_v_dru%C5%BEbi,_dru%C5%BEini_in_nad_posameznikom (pridobljeno 21. oktobra 2016).

Kuhar, Roman, Peter Guzelj, Aleš Drolc in Katja Zabukovec. 1999. *O nasilju: priročnik za usposabljanje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.

Lupkes, Sandra. 2012. *Zapuščam te: priročnik za odhajajoče*. Ig: Anu Elara.

Meves, Christa. 2008. *Zapeljani. Zlorabljeni. Izigrani*. Celje: Celjska Mohorjeva družba in Društvo Mohorjeva družba.

Modic, Karmen Urška. 2016. »Pozabljene« žrtve nasilja v družini. <http://www.prepoznajnasilje.si/izobrazevalno-gradivo-vsebine/obravnavanje-%C5%BErtv-nasilja-v-dru%C5%BEini-klini%C4%8Dni-znaki-in-poti#pznd> (pridobljeno 1. oktobra 2016).

Munc, Matic. 2010. *Nemoč nasilja*. Maribor: De Vesta.

Obran, Nina. 2014. *Nasilje nad ženskami- prav(ne) poti v varno življenje žensk in otrok*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.

Perko, Andrej. 2008. *Družina na križpotju: sodoben pristop k urejanju ljudi v stiski*. Ljubljana: UMco in Zavod Mitikas.

Poppelmann, Christina. 2010. *Nomen Est Omen*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Radio Ognjišče. 2016. <http://radio.ognjisce.si/sl/180/slovenija/21389/> (pridobljeno 4. novembra 2016).

Repič, Tanja. 2006. Avtonomija in intimnost v družini kot dejavnika tveganja za spolno zlorabo. *Psihološka obzorja* 15, št. 1:111-125.

Rozman, Sanja. 2004. *Sprememba v srcu*. Ljubljana: Studio Moderna.

Runyon, Beverly Browning. 1993. *Starši, ki preveč ljubijo*. Ljubljana: Julija Pergar.

Rus Makovec, Maja. 2003. *Zloraba moči in duševne motnje ter poti iz stiske*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Selič, Polona, Neža Kopčavar Guček in Janko Kersnik. 2008. Dejavno odkrivanje žrtev nasilja in njihove značilnosti. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 59, št.1:39-54.

Sladič, Alojz. 2013. Izrek prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi in mladoletni povzročitelji nasilja. V: Neža Miklič, ur. *Otrok v vlogi žrtve in storilca/12. Strokovni posvet Društva državnih tožilcev in generalne policijske uprave v sodelovanju s Centrom za izobraževanje v pravosodju MP RS, MNZJU, SUPG, 7-17*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve in javno upravo Republike Slovenije, Policija.

Wang Zhen, Jiang Du, Haiming Sun, Helen Wu, Zeping Xiao in Min Zhao. 2010. Patterns of Childhood Trauma and Psychological Distress among Injecting Heroin Users in China. *PLoS ONE* 5, št. 12:1-5.

Winterhoff, Michael. 2010. *Naj naši otroci ne postanejo tirani: še je čas za pozitivne spremembe*. Tržič: Učila.

»Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND).« V: *Uradni list RS*, št. 16/2008. 15. februarja 2008. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5084> (pridobljeno 20. oktobra 2016).

Zalokar Divjak, Zdenka. 2000. *Vzgajati z ljubeznijo*. Krško: Gora.

PRILOGE

Priloga 1: Razsevni diagrami in histogrami za posamezne spremenljivke

